

Tas-616

R A F A E L T A S I S

L A P O E S I A

C A T A L A N A

D E L A R E N A I X E N C A

A L S N O S T R E S

D I E S

=====

(1833 - 1953)

LA POESIA CATALANA DE LA
RENAIXE NÇ A ALS NOSTRES DIES

(1833-1953)

I

Tothom està d'acord a fixar com a data inicial de la Renaixença Catalana aquell 24 d'agost de 1833 en el qual una revista literària barcelonina, dirigida per Ramon López Soler, que ja havia estat un dels fundadors i redactors de "El Europeo", inseria unes "trobes" que es titulaven "A ma pàtria" i que eren, simplement, la poesia de circumstàncies que un literat i buròcrata professional català trasplantat a Madrid, En Bonaventura Carles Aribau (Barcelona, 1798-1862), dedicava al seu patró, el banquer també català, Gaspar ^{de} Remisa, amb motiu de la festa de l'aniversari d'aquest. Les generacions posteriors - i àdhuc els contemporanis de l'Aribau, més conscients que el propi poeta de la transcendència d'aquel versos, vagament imitats de Manzoni, han batejat la composició amb el nom d'"Oda a la Pàtria" i és realment un títol de glòria de la renaixent poesia catalana que, després dels segles d'obscuritat en què havia viscut d'ençà de la mort del Rector de Vallfogona, la seva represa pugui així ésser datada amb precisió, amb una obra d'empenta lírica indubtable i de lèxic molt per damunt del que, fins i tot anys a venir, utilitzaran els seguidors de l'Aribau.

Tot fa suposar que, un cop escrits els versos, amb una actitud comparable a la del_medium que registra inconscientment frases i revelacions d'un altre món, el contingut de les quals li és ben estrany, Bonaventura Carles Aribau s'espantés un xic de la importància que hom havia donat al seu esplai literari de circumstàncies. Però aquella "Oda a la Pàtria" publicada a la revista "El Vapor" (el títol és ben característic d'una època ingènua, enamorada del progrés material i enemics enderiada en les reconstitucions arqueològiques grates a l'escola de Walter Scott) donava als catalans tot un programa literari i enemics polític. Per primera vega-

da, un escriptor català gosava dir:

Si quan me trobo sol parl amb mon esperit,
en llemosí li parl, que llengua altra no sent;
i ma boca, llavors, no sap mentir ni ment,
puix surten mes raons del centre de mon pit".

Es a dir, que si no era expressant-se en la llengua materna, la sinceritat poètica, la veritat, eren impossibles en llavis - en la ploma també d'un català. Canvieu l'artificiós "llemosí" pel pla i entenedor "català" i teniu ja un credo estètic formulat amb tota claredat. Es més: a la darrera estrofa de l'Oda, l'Aribau exclama, amb èmfasi clarament desproporcionat:

Ix doncs per expressar l'afecte més sagrat
que puga d'home en cor gravar la mà del cel,
oh llengua amos sentits més dolça que la mel,
que em tornes les virtuts de ma innocent edat.

Ix, e crida pel món que mai mon cor ingrat
cessarà de cantar de mon patró la glòria;
e pàssia per ta veu son nom e sa memòria
als propis, als estranys i a la posteritat.

Invocar aquesta llengua negligida, l'única capaç de donar una veracitat emotiva a la veu del poeta, només que per a perpetuar el nom i la memòria d'un patró, per exemplar que aquest sigui, és bon xic excessiu. Canvieu però, "mon patró" per "ma pàtria", i tot té un sentit i una claredat perfectes. L'"Oda a la Pàtria", a la insabuda i potser a despit de l'Aribau, és el primer manifest catalanista. I, cosa gens negligible, la seva qualitat literària li dóna, intrínsecament, i per damunt de la seva importància històrica com a manifest i toc de clarí, un lloc a totes les antologies de la poesia catalana de tots els temps.

I I

El romanticisme havia suscitat a Catalunya un bell esplet de poetes i prosistes. Manuel de Cabanyes, Josep Maria Quadrado, Pau Piferrer, són figures destacades en la història del romanticisme literari a la península. Val a dir que, si bé s'expressen en castellà, llur esperit i àdhuc llur forma estan impregnats de catalanitat. Les llegendes i cançons ca-

Talanes, la història, la geografia, àdhuc l'economia de la terra inspiren tota aquella escola renovadora dels vells motlles literaris. Llur noms, avui, tenen un valor de precursors, i si les obres que donaren a l'estampa aconsegueixen una posteritat és degut, en bona part, a la versió - gairebé restitució - que en donaren, en català, uns traductors que no havien de fer pas gaire esforç per a trobar, sota la forma manillevada, el so de la llengua nadiua. Són els historiadors, com Bròsper de Bofarull; els viatgers, com Sinibald de Mas; els filòsufs i preceptistes com Coll i Vehí i Xavier Llorens i Barba; els dramaturgs, com Francesc Altés, Jaume Tió i Noé, Francesc Camprodón; els jurisconsults, com Vives i Cerdà; els historiadors de la literatura, com els Torres Amat... tots ells contribueixen, amb llur aportació entusiasta al coneixement de les glòries del passat de llur nació, a aquell moviment de renovació que no podia ésser eficaç si no es basava en el conreu de la llengua que era, segons l'Aribau

..... a mos sentits més dolça que la mel.

De tots ells, el més eminent, i també el més eficaç, fou sens dubte En Manuel Milà i Fontanals (Vilafranca, 1818-1884). Com de l'Aribau, pot dir-se d'aquest eminent recercador de la tradició popular catalana, i suscitador, amb el seu magnífic "Romancerillo catalán", de tot el moviment folklòric i musical que ha donat fruits tan assaonats en la cultura catalana, que no creia en el catalanisme i que, si es prestà a presidir els primers Jocs Florals (1858), només creia en l'avinentesa de "guardar almenys un refugi" a la llengua catalana, tan menystinguda pels seus fills. Per això, el títol gloriós de veritable patriarca de la Renaixença correspon, més que a ell, al seu gran amic Joaquim Rubió i Ors (Barcelona, 1818-1899). Ell fou qui recollí la crida de l'Aribau - mentre aquest se n'oblidava en les seves tasques d'editor dels clàssics castellans i de publicista enciclopèdic, avui totalment oblidades - i qui, cinc anys després de la solemne campanada de l'"Oda a la Pàtria", començà la publicació (16 de febrer de 1839), a les pàgines del "Diario de Barcelona", de les seves poesies catalanes. La primera, que havia de donar títol al llibre que seria publicat en 1841, es deia "Lo Gayter del Llobregat". Es aquesta continuïtat en l'esforç, aquest magisteri constant en una empresa de la reeixida de la qual molts eren a dubtar, que fa el mèrit autèntic de Rubió i Ors. El seu lèxic és menys artificios - per la seva època - que el de

l'Aribau. (Però l'evolució del català literari ens aproxima més avui a la llengua de l'"Oda" que a la del "Gayter"). Rubió i Ors viu i professa a Barcelona. Té un coneixement seriós de la poesia dels trobadors, un gust literari segur, un patriotisme conscient. Exerceix, com pot dir un historiador (1), una croada per la restauració literària de la nostra llengua, un veritable apostolat. Més que les seves poesies, tanmateix estimables, és aquest exemple sempre actiu, aquest constant apostolat que no troba pas gaire de pressa el premi d'una fructífera collita de seguidors i deixebles, allò que dóna la seva grandesa a la figura de Joaquim Rubió i Ors. En un pla potser inferior, un altre entusiasta "catalanista" literari és Antoni de Bofarull (Reus, 1821-1891), historiador de Catalunya, primer novel·lista en català de la Renaixença, filòleg, compilador i antòleg. Però els epígones més importants de "Lo Gayter del Llobregat" (més que la legió dels que Nicolau d'Olwer anomenarà "poetes de riu", aplegats més tard en "Los Trovadors Nous", de Bofarull) són dos autèntics poetes que donen, l'un a Mallorca, l'altre a València, l'impuls de la Renaixença d'un idioma del qual tenen, l'un com l'altre, plena consciència.

Hom pot atribuir el paper d'iniciador del desvetllament literari autòcton valencià a Tomàs Villarroyna (València, 1812-1856), per la seva "Cançó", en la qual hom pot trobar un eco de les trobes de l'Aribau. Com pot afirmar-se, amb documents, que el patriarca de la Renaixença literària mallorquina és ~~que~~ Tomàs Aguiló (Mallorca, 1812-1884), fundador de la revista "La Palma". Però és a Marià Aguiló (Ciutat de Mallorca, 1825-1897) i a la seva activitat indefallent com a poeta, historiador i investigador del llenguatge i del costumari, a qui cal donar el mèrit, no sols de la florida magnífica de la lírica mallorquina en llengua catalana, sinó de l'orientació dels estudis filològics que havien de culminar en l'obra de Pompeu Fabra i de l'Institut d'Estudis Catalans. Si seu "Llibre de la Mort" conté composicions ben estimables, com la balada "Això rai!". I és a Teodor Llorente (València, 1832-1911) que correspon el mèrit, amb les seves primeres poesies catalanes (1857

(1) Manuel de Montoliu - "Històric Manual d'Història Crítica de la Literatura Catalana Moderna" - Barcelona, 1922.

d'haver reincorporat a la literatura catalana les terres que donaven naixença a Ausiàs March i Jordi de Sant Jordi. El seu primer recull de poemes diu, modestament, "Llibret de versos", que anà enriquint-se en successives edicions, i s'hi troben joies immarcessibles de la lírica catalana, com "La Barraca" i aquella deliciosa "Cançoneta amorosa", represa de la inspiració de Roig de Corella, amb un saborós regust de poesia popular.

3

La restauració dels Jocs Florals de Barcelona data, ja ho hem vist, de 1858. Prop de cent anys ens en separen, però encara avui cal reconèixer als seus iniciadors l'encert gairebé heroic d'haver sabut resistir a les veus de sirena del bilingüisme, i encara l'haver donat a la llengua catalana, barbotegant encara en aquells primers assaigs de la seva lírica retrobada, una dignitat una mica emfàtica, que la distància de seguida de la que, en els començaments coetanis del teatre català, rebia el nom modest i restrictiu de "català que ara es parla". Es cert que una allau de tòpics procedents del romanticisme més arqueològic, de tradicionalisme envaïa la Gaia Festa, de l'escola vigatana, Enfront del descordament del xaronisme del qual es feia cap visible Frederic Soler, de la tendència a un "modernisme literari" del qual es fa apòstol Víctor Balaguer, i àdhuc de l'esforç conciliador del gramàtic més apassionat que ben preparat que era Antoni de Bofarull, que cercava un equilibri entre l'arcaïsme volgut dels seguidors de Rubió i Ors i el "vallfogonisme" dels adversaris dels Jocs, aquest tradicionalisme arqueològic, emparat en la trilogia "Pàtria, Fe i Amor", sabé mantenir-se ferm en les seves posicions. Reconeguem que són poques les personalitats literàries d'una gran categoria que es formen sota els auspícis dels Jocs. Però dues d'elles, almenys, basten per a justificar l'esforç heroic de Rubió i Ors i dels seus fidels: Angel Guimerà i Jacint Verdaguer.

Seria injust, tanmateix, rellegar en bloc tota la producció lírica floralesca al recambró de les curiositats inservibles. Uns quants noms, que aporten una obra variada i meritòria, salvarien de l'oblit aquesta notable institució gairebé centenària, si no li haguéssim ja reconegut el mèrit de la seva continuïtat i el seu esforç exemplar de suscitador de

vocacions. Esmentem en primer lloc el de Josep Lluís Pons i Gallarza (Sant Andreu del Palomar, 1823-1894) que reuneix en la seva obra les virtuts de l'escola mallorquina (sabor popular, bon gust, empenta lírica) en poemes com "L'olivera mallorquina" i "Els tarongers de Sóller", que ja fan preveure l'alena da poètica d'un Costa i Llobera.

Tota mena de gèneres, alguns tradicionals en la poesia catalana, d'altres introduïts en ella gràcies als Jocs Florals, foren temptats amb diversa fortuna pels poetes d'aquella època heroica de la institució restayrada. El gènere popular, que tingué el seu adalit esforçat en Marià Aguiló, trobà en el proteic i vehement Mn. Jaume Collell (Vic, 1846-1931) un afortunat conreador. El romanç històric, temptat propi d'una època que havia descobert i enaltit els distints "romancers" nacionals, troba un mestre en Ramon Picó i Campamar (1848-1916). Els romanços de Picó i Campamar són enèrgics de llenguatge, concisos, punyents, amb un fons racial inconfusible. Cada un d'ells conté un drama en potència, i no és una exageració de dir que el teatre històric d'Angel Guimerà es troba ja prefigurat en ~~el romanç~~ l'obra de Picó.

Una altra figura digna d'esment és Anicet de Pagès de Puig (Figueres, 1843-1902). La seva inspiració és principalment religiosa, i els temes de la Bíblia se l'enduen, sota la influència de Victor Hugo, a cantar els paisatges i les magnificències orientals. Però també s'enfronta Anicet de Pagès amb les grans figures tràgiques de la tradició popular: Serrallonga, Garí, el Comte Arneu. Amb la seva "Anima en pena" pot dir-se que comença la seva carrera literària el fabulós personatge de la cançó medieval.

Si la corda patriòtica és polsada amb abundor per poetes com Adolf Blanch i els mateixos Collell i Pons i Gallarza (tot esperant les grans aportacions de Verdaguer i Guimerà) i la corda mística troba un esbart de cantors més o menys inspirats, el tercer tema de la trilogia floralesca sembla negligit. La poesia amorosa no existeix, gairebé, en els Jocs. Sembla com si els poetes catalans, tots lliurats a una externa manifestació de grans sentiments, desdenyessin d'expressar llurs modestes, però humanes passions. Illevat d'uns quants fulls de dietari íntim d'Angel Guimerà, que formen una part poc estudiada i potser la més interessant de la seva lírica (Del meu àlbum, Al fer-se nit), caldrà esperar la

gran veu de Joan Maragall, al qual res d'humà no era indiferent, per a trobar en llengua catalana els primers poemes d'amor que tenen, després dels d'Ausiàs March, un accent autèntic i prenedor.

4.

Al marge dels Jocs Florals, entre 1858 i 1877 - l'any de "L'Atlàntida", és a dir, de la consagració pública d'un geni que desbordava el marc de la vella institució - són poques les figures dignes d'esment en la poesia catalana. La veu de Heine troba un ressò apagat en uns quants poemes catalans de Joaquim M. Bertrina (Reus, 1850-1880), autor del celeberrim i tan poc poètic recull castellà "Algo". Semblaria també un oblet injust l'ometre el nom de Victor Balaguer (Barcelona, 1824-1901), però val a dir que de la seva obra copiosa, bilingüe i de gènere variadíssim, poca cosa resisteix avui la revisió.

Així com els poetes mallorquins (i aviat caldrà dir els poetes insulars, perquè Menorca i Eivissa aportaran també llur veu a la lírica catalana moderna) mantenen un contacte seguit amb els seus germans catalans i col·laboren seguidament en els Jocs Florals de Barcelona, els valencians, sovint més recebosos, se n'aparten. Citem entre aquests darrers el poeta bilingüe Vicenç Wenceslau Querol (1836-1889) amb les seves "Rimes", elegants d'inspiració. La influència de Teodor Llorente, combatuda per raons polítiques i poc afavorida per la majoria dels escriptors valencians ben dotats (alguns capaços d'assolir, en castellà, èxits internacionals com els de Vicenç Blasco Ibàñez) ha trigat uns quants decennis a imposar-se. Però avui la poesia catalana del Regne de València té un to i una exigència que la posa molt per damunt dels balbuceigs d'un Tomàs Villarroyna i que fa creure que han estat definitivament superades les inhibicions d'un fals tipisme a base de "llibrets fallers" i comèdies en el "valencià que ara es parla". Ja tindrem ocasió de trobar aquesta brillant floració de la poesia valenciana, que es fon tan harmoniosament en la gran veu de la lírica en llengua catalana.

~~■~~ Hem assenyalat dos noms que, formats en el marc dels Jocs Florals, desbordaven ben aviat i constituïen, de fet, la primera aportació que duia Catalunya a la literatura universal, després de la gran època de Ramon Llull i Ausiàs March. Són Angel Guimerà i Jacint Verdaguer.

Per un atzar singular (fa pocs anys precisat) ambdós poetes naixen amb pocs dies de diferència, l'any 1845. Llur centenari, malauradament, ha hagut de passar desapercebut - o celebrat d'una manera clandestina, en el cas de Verdaguer - a Catalunya. La incertitud que regnava, i que el propi interessat havia contribuït a crear, en quant a la data de naixença de Guimerà (1) ha fet que el centenari d'aquest passés desapercebut. (~~Les circumstàncies polítiques sota les quals s'escaigüe la data, haurien fet, però, poc viable una celebració escaient. Recordem que l'edició projectada de les seves "Obras Completas" en un sol volum - com s'ha fet amb Verdaguer, Maragall, Torras i Bages, Costa i Llobera, Alcover, Ruyra, etc. hagué de reduir-se aunes "Obras Selectas" amb lamentables exclusions de poesia, teatre i discursos.~~)

Aquesta coïncidència en l'edat dels dos grans poetes, que clouen i superen l'etapa del floralisme, només uneix llur destí en una comuna glòria: la d'haver dut, amb els drames de l'un, amb els poemes èpics de l'altre, la llengua catalana a les conteses de la literatura universal. "L'Atlàntida" i "Terra Baixa" són, sens dubte, les obres de la moderna literatura catalana que han assolit un major nombre de traduccions i una més ampla difusió. Amb Guimerà i Verdaguer, de cop, l'idioma Renaixent assoleix la glòria de llengua de cultura i de creació - aquella glòria que li havia escaigut en els temps de Ramon Mull, Auziàs March i Joanot Martorell, i que aspiraven retrobar, amb més bona intenció que confiança en els resultats, els poetes floralistes deixebles de Rubió i Ors. Però, deixant de banda aquest comú resultat més enllà de les fronteres de Catalunya, les dues personalitats literàries i llur producció són tan diferents, tenen tan pocs punts de contacte, que això els dóna encara una major riquesa.

Angel Guimerà, com a poeta, és revelat l'any 1875, en els Jocs Florals que li premien la seva oda "Indíbil i Mandoni". Es l'entrada triomfal del romanticisme a la Victor Hugo, amb la seva entonació èpica, el seu dramatisme fet de contrastos i d'imatges contraposades, que no recula davant de les expressions més audaces, pròpies per a esverar els

(1) Cf. Josep Miracle: "La leyenda y la historia en la biografía de Angel Guimerà" - Instituto de Estudios Canarios, La Laguna, 1952. En aquest llibre, publicat en traducció castellana, són aclarides les circumstàncies del naixement del gran escriptor.

reposats mantenidors de la venerable trilogia floralesca. Perquè, tant com l'abrandat romàntic de "Mar i Cel", Guimerà serà l'home que s'interessarà pels conflictes moderns, per aquell acostament a la realitat de cada dia que voldrà ésser el naturalisme en la novel·la i en el teatre: "La festa del blat" i "Maria Rosa" figuren en primer rengle en aquest aspecte de la seva producció escènica. En la purament poètica, que es troba continguda en dos volums (Poesies i Segon llibre de poesies, i encara aquest darrer està compost en bona part de poesia de circumstàncies, fragments d'obres teatrals, lletra de sardanes, i no arriba, en general, al nivell del primer recull) Angel Guimerà dóna composicions d'una volada digna de l'autor de "La Légende des Siècles", com són L'any mil, Maria de Magdala i Darrer plant d'en Clarís, i romances que superen definitivament (com farà també, amb els seus, Jacint Verdaguer) la tradició il·lustrada pels Ubach i Vinyeta i els Picó i Campamar, entre els quals el més famós és, justament, Poblet i el més punyent per als catalans Lo cap d'En Josep Moragas. Algunes d'aquestes poesies, com Mort d'en Jaume d'Urgell tenen el dramatisme i el moviment d'un monòleg teatral. El vers tallat, panteixant, ple d'imprecacions i de vibrants imatges de violència, és propi d'un dramaturg coneixedor de l'ofici. Però les amples evocacions de les multituds enfollides per la proximitat del mil·lenari, amb aquell crescendo de terror que es resol amb la calma del món, que continua impassible:

L'hora ha passat. Tantsols ratxa lleugera
torba el misteri de la nit callada:
pau en lo món i en la celest esfera;
ja és l'any novell; ja ve la matinada,
es resolen en una moralitat mig cristiana, mig humanitària:

Lluny de ton cor l'esdevenir que aterra,
que amor és sols la veritat divina,
i escala de Jacob sobre la terra
los segles són: Humanitat; camina.

La filosofia d'Angel Guimerà, bon xic imprecisa, s'allunyarà molt sovint dels motius tradicionals de la poesia floralesca. Les seves vastes composicions històriques o allegòriques ens semblen avui massa declamatòries. Però al costat de l'Angel Guimerà de les grans odes i els

romànts patriòtics, hi ha el poeta idíl·lic i l'intimista, que canta l'amor i la dona amb els versos voluptuosos del Cant de la Sirena o amb els apunts ingenuos del recull "Del meu àlbum". Hi ha el poeta que sap adoptar la fresca veu popular de Francisca i Al fer-se nit i el que ens col·loca amb els seus records d'infantesa en Tristes, Nit de Nadal o Als cinc anys. Es cert que el seu vers té de vegades asprors i caires vius, i que el seu lèxic conté moltes impureses, que el fan impròpi com a model clàssic. Guimerà, nat fora de Catalunya, criat en una vila de la Catalunya Nova, submergit de ben jove en l'ambient literari del segle dinou barceloní, tenia més presents els models poètics castellans i francesos que els clàssics medievals que hauria hagut de continuar amb la seva sensibilitat d'home modern. Però la seva poesia, malgrat els defectes de forma que pugui presentar, és apta per a la declamació, té una empenta i una gràndesa que encara no han estat superades. I no costaria de trobar, entre els millors poetes catalans vivents - entre alguns d'ells, si més no, i penso en certs aspectes de l'obra de Josep Carner, de Sagarra, de l'Esclatas - un ressò, una assimilació de la forma i l'alenada guimeraniana. Sense Guimerà, la poesia catalana hauria estat mancada, probablement, d'una llibertat de temes, de formes i d'inspiracions, necessària per a convertir-la en una lírica moderna, i que no pot negar-se que fins aquells moments era absent de les anyals contestes de la Gaia Festa i dels seus més fidels seguidors.

5

El gran miracle de la literatura catalana renaixent és l'aparició de la figura de Jacint Verdaguer i Santaló (Folquerolles 1845-Barcelona 1902). El fill de pagesos pobres, que havia de guanyar-se amb el seu treball de terrassà la continuació dels seus estudis eclesiàstics, es revelà ben aviat, d'una manera sorprenent, com un veritable geni de l'idioma, dotat d'una força èpica sense precedents en la nostra llengua. Era totjust estudiant (l'any 1865) quan obtenia el seu primer premi als Jocs Florals de Barcelona. La seva vocació poètica ja estava determinada, i si al començament pot semblar contraposada a la crida dels altars, ningú pot assegurar, a despit de la dolorosa crisi que es produirà vint-i-cinc anys més tard, que mai el poeta i el sacerdot s'oposaran en

l'ànima de Verdaguer. Un cop ha cantat missa, la modesta posició de vicari a Vinyoles d'Orís i, més tard, la de capellà d'un vaixell de la Companyia Transatlàntica, li permeten de dur a terme un projecte llargament meditat i madurat. L'any 1877, els Jocs Florals de Barcelona coronen amb un premi extraordinari la magnífica realització d'aquest projecte. El poema de Colom i la descoberta d'Amèrica ha esdevingut, amb els anys, i després dels viatges oceànics de Verdaguer, la gran epopeia de l'enfonsament de L'Atlàntida, amb un heroi mític, Hèrcules, i amb episodis manlleuats a velles llegendes o a la mitologia hel·lènica. Però l'originalitat de la gran obra de Verdaguer, que la situa, per damunt de tantes temptatives pseudo-èpiques, molt a prop dels poemes immortals de Camoens, Milton o Ariosto, és l'haver sabut insuflar a aquests personatges i a aquests episodis una força plenament nacional, un fons de cristianisme que és, realment, la seva interpretació personal de l'humanisme. L'Atlàntida és, per damunt de tot, un himne a la Naturalesa, a les belleses del món, a la Providència que lliga, misteriosament, el cataclísmic enfonsament de la miseriosa pàtria de les Hespèrides amb la vocació marinera de Colom, que anirà a trobar els nous mons allunyats de la vella Europa per la remota catàstrofe. Es cert que el poema conté una part de retòrica, i que les descripcions èpiques pateixen d'un excés d'adjectivació, i que la forma poètica, quan la matèria descrita conserva el seu caràcter dramàtic, té una certa monotonia, però mai fins aleshores la llengua catalana havia aconseguit aquella amplitud en les descripcions, aquella majestat sonora dels cants èpics dels grans moments de L'Atlàntida. I, al costat d'aquestes belleses grandioses, que havien d'enlluernar els homes dels Jocs Florals, hi havia en el poema de Verdaguer aquelles perles delicioses de frescor que són la Balada de Mallorca, el Chor de les illes gregues, el Somni d'Isabel. En aquests fragments, que trenquen delitosament el foll torrencial de les imatges èpiques, hi ha el millor Verdaguer d'Idil·lis i Cants Místics, l'artista-nat que sap transformar el llenguatge popular que ell ha conegit des de la seva naixença en l'instrument meravellós d'una poesia neta de retòrica, però densa i sucosa de bellesa.

Nou anys més tard d'aquest triomf de la poesia verdagueriana, que dona de cap categoria internacional a l'idioma català, un altre gran poema èpic ve a confirmar els drons de poeta èpic i líric de Jacint Verdaguer: é-

Canigó. Els dos elements de la inspiració de L'Atlàntida havien estat la mitologia pagana i el cristianisme, i llur fusió s'havia revelat, sovint, ben difícil. En Canigó, més modestament, l'ambició narrativa del poeta defuig els grans cataclismes còsmics per a escometre una tasca que li és ben grata la de descriure el naixement de la Catalunya cristiana en els moments de la Reconquesta pirenenc. I, sense renunciar a l'element meravellós pagà, el nou poema sap contraposar-lo, com un contrast artístic destinat, en darrer terme, a ésser superat per la concepció cristiana i cavalleresca de la creació de la nacionalitat catalana, a aquell altre món de monjos i guerrers que venceran, dalt dels cims pirenencs, el món encantat de les fades, les goges i les fetilleries que poblen el Canigó. Si l'heroi de L'Atlàntida era Hèrcules, el de Canigó serà, més que Gentil, Guifre de Cerdanya i Tallaferro, la muntanya canigonenca, el Pirineu, la terra catalana, en fi, sintetitzada en aquelles terres on naixia la Reconquesta. Hom ha dit que el Canigó és un poema "geogràfic", contraposant-lo a L'Atlàntida, poema "geològic".¹ I hom ha assenyalat, en contrast amb aquesta pruïja descriptiva de terres i belleses geogràfiques, la manca d'uns episodis amorosos que corresponsin als dons de seducció de Flordeneu, la reina de les fades pirenencs, i a l'enlluernament de Gentil, el seu mortal enamorat. Però és que, voluntàriament, i per considerar-la incompatible amb el seu estat sacerdotal, Verdaguer ha trencat de la seva lira la corda amorosa, que tanmateix havia sabut polsar amb prou ardor en alguns dels seus poemes d'adolescent. Es una de les falles del gran poema nacional català que és Canigó, com ho serà del conjunt de la poesia verdaguerina; una altra, serà la imprecisió en què el poeta deixarà els seus personatges, poques vegades vistos sinó exteriorment, gairebé mai apuntats en llur psicologia. I és que Verdaguer, dotat en un gran superlatiu, genial, amb el sentiment de la natura, no coneix els homes ni llurs passions. I això farà més dolorosa la seva tragèdia dels anys madurs: la topada amb totes les forces que l'enveja, la malvolença o simplement les pròpies imprudències hauran congridat enfront d'ell serà més terrible perquè el poeta ho veurà tot amb ànima d'infant, incapac de discernir els móbils que s'ajunten els seus adversaris, sense prou penetració per a destriar la vanitat ferida o la maldat conscient, l'exasperació del

1. Manuel de Montoliu, op. cit.

superior desobedit o l'alarmia ingènua dels que mesuren la vida i les obres del poeta amb el raser de la pròpia mediocritat. Sembla com si, a Verdaguer, l'estat sacerdotal l'hagués allunyat totalment del contacte amb els éssers humans i llurs passions; el tribunal de la confessió no ha servit pas per a il·luminar el seu esperit sobre els camins tortuosos que pot seguir un apetit o una feblesa en una ànima humana. Tota la vida seguirà essent un adolescent: un adolescent envellit, que ha renunciat sincerament a l'amor de la dona per a lliurar-se, amb un feble bagatge teòtic, a l'abnegació de la caritat, als èxtasis de l'amor místic.

Es aquest adjectiu, "místic", el que més ha estat utilitzat per a qualificar una part molt important de la producció poètica de Verdaguer. El primer recull de poemes que publicava, després de la sensacional irrupció en la poesia èpica que era L'Atlàntida, es deia Idil·lis i Cants Místics. Però, més que misticisme autèntic (que podrà destriar-se millor en els accents punyents de Flors del Calvari, suprema manifestació de la seva tragèdia) aquests poemes revelen una profunda religiositat d'arrels populars, un franciscanisme ben avingut amb l'embadaliment davant de les belleses naturals, una transposició genial de la poesia lírica del Càntic dels Cànícies: és a dir, l'expressió d'uns sentiments d'adoració de la Divinitat en termes d'amor humà. I aquest lirisme religiós, emparentat en certa manera amb el de Sant Joan de la Creu, està mancat de la penetració despullada amb què el gran poeta castellà destila i comenta la poesia sublim dels seus Cànícicos Espirituales. Es, això sí, essencialment popular, molt acostada a les formes més corrents de la devoció, i això li assegura una comprensió molt vasta, una audiència que sempre anirà creixent entre els lectors catalans. Els versos idíllics que pinten episodis edificants de la vida de sants o de la infantesa de Jesús duen en llur fresca ingenuïtat una melodia i una força expressiva que forçosament havia de temptar els músics, perquè aquella poesia de Verdaguer, teixida amb l'essència més pura de l'idioma, era germana de la que havia nascut, en l'obscur anonimat dels segles de decadència, en les cançons més mera-velloses - en lletra i en harmonia - del nostre folklore.

Es, doncs, més que com a poeta místic, com a poeta líric, que dóna al seu lirisme la derivació religiosa, d'una religiositat popular, o bé que contribueix a nodrir la vena patriòtica amb grans descripcions geogràfi-

ques i amb evocacions - algun cop d'una sorprenent vivacitat en la descripció de fets bèl·lics - de gestes històriques catalans, que cal considerar Mossèn Jacint Verdaguer. El Mossèn Cinto que, a través de les seves composicions més populars - no pas sempre les millors - i a través de les seves dissorts, esdevenia un dels personatges més entranyablement estimats dels catalans en els darrers seixanta anys, no era pas el poeta místic que apunta en algunes de les poesies més directes i colpidores de Flors del Calvari o d'Al Cel, ni tampoc el poeta èpic de L'Atlàntida i Canigó, malgrat el prestigi que mantenien aquestes dues grans creacions verdaguerines: és el líric ingenu ~~de~~ d'El Noi de la Mare, de La Mort de l'Escolà, l'autor dels Càntics religiosos i de les Eucarístiques difoses en estampetes de Primera Comunió; és el poeta patriòtic de les composicions que formen, precisament, un volum que es diu Pàtria i d'altres que es trobaran escampades en altres volums seus, amb aquella Oda a Barcelona que és tot un programa d'ambicions ciutadanes o amb aquell Emigrant que ha passat gairebé a adquirir categoria d'himne nacional en les èpoques més elegíiques de Catalunya...

Que sigui així, no vol pas dir que aquesta imatge del poeta i de les seves obres hagi de romandre invariable. Les nombroses edicions de què ha estat objecte l'opus verdaguerí, i els estudis que han sorgit nombrosos d'ençà de la seva mort - centrats, però, gairebé sempre en els aspectes biogràfics, més que en els de crítica i valoració de l'obra - poden representar una revisió dels valors admesos en aquest enorme monument de la llengua catalana que és la poesia de Verdaguer. Hi hagué un temps que hom descobrí les excel·lències de la seva prosa: fou justa aquesta reivindicació, i hom ha vist que no havia pas perjudicat l'estima que gaudia la part purament poètica de l'obra de Mossèn Cinto. Darrerament, hom ha fixat l'atenció en l'aspecte més íntim, més roentment personal de la seva poesia, negligint en canvi una mica la part declamatòria, ingènuament devota, patriòtica o descriptiva. Es convenient que així sia, i que poc a poc hom posi l'accent damunt totes les belleses, algunes encara poc conegudes o distretament ponderades, de la producció de Verdaguer. Sigui com sigui, no cal dubtar que aquesta necessària revisió crítica haurà de confirmar el valor enorme de la figura del poeta de Folgueroles. Valor com a poeta, però també com a re-creador de l'idioma, com a salvador de la literatura

talana, a la qual donava una riquesa de formes, de mets i d'encerts expressius, conservats vivents en l'ànima popular, i que difícilment haurien sabut mai encertar els savis més acièncials de l'escola arqueològica o els defensors per comoditat d'un corromput "català que ara es parla". Després de Verdaguer havia de venir Maragall, que aportaria l'accent i les inquietuds ciutadanes - barcelonines, perquè no debades Barcelona ha estat i és el motor de l'esperit català - a aquesta poesia re-creada per Verdaguer. I la síntesi seria l'obra normativa de Pompeu Fabra i l'Institut d'Estudis Catalans, en la tasca de fixació de la llengua literària; l'obra de Carner, i els altres grans poetes del noucents, en la tasca de creació d'un estil poètic que havia de donar nova glòria a la literatura catalana.

6

El 10 d'octubre de 1860, en el vell carrer barceloní de Jaume Giralt, al barri de Santa Caterina, venia al món Joan Maragall i Gorina. Era un producte típic - l'arquetipus, podem dir - i gloriós de la petita burgesia industrial barcelonina. El seu pare havia fundat una indústria tèxtil i anava ampliant, d'una manera lenta, però segura - al mateix ritme que Barcelona anava creixent i transformant-se en la gran metròpoli que havia d'esdevenir en el segle XX - la seva empresa. El seu hereu i únic fill ~~en~~ mascle/havia de continuar la casa i consolidar-ne l'ascensió. Però, sense lliurar-se mai a allò que se n'ha dit "la bohèmia literària", Joan Maragall refusà sempre de tancar-se en el cercle abassegador del treball quotidià. No volia ésser industrial: volia estudiar, llegir, escoltar i interpretar música, escriure. I aquesta fou la seva vida, la seva curta vida, perquè morí als cinquanta-un anys, el 20 de desembre de 1911, a la mateixa ciutat de Barcelona on havia nascut i crescut, on havia estudiat i estimat. Però l'home reposat, amb títol d'advocat, col.laborador assidu del vell "Brusi", ~~que~~ espòs exemplar i pare de tretze fills, havia viscut en esperit totes les revoltes i tots els dubtes, totes les angoixes i totes les indignacions. Havia estat, amb els seus escrits, la consciència viva de la seva pàtria, el tornaveu dels seus entusiasmes, ~~que~~ guia dels seus abrandaments, el censor de les seves follies. Havia dut, també, a la poesia catalana, amb una obra no pas massa extensa, però preciosa, que s'escalona tot al llarg de trenta anys, i que molt lentament anirà impo-

sant-se entre les seleccions intel·lectuals de Catalunya, una sensibilitat moderna, lligada a tots els grans corrents espirituals que oregen el món i l'època, i tot de temes eterns que fins aleshores gairebé eren inèdits a la lírica renaixent. Aquesta obra poètica de Joan Maragall, que es troba reunida en un sol volum, és encara un breviari dels problemes i les inquietuds de l'home català. Mentre Verdaguer havia dut a la poesia l'alenada vivificant de la natura, la frescor de la llengua, la seva força poètica genial i instintiva; mentre Guimerà cercava en les amples evocacions històriques una inspiració romàntica radicalment allunyada de l'actualitat, Maragall és el ciutadà, l'homo civis que batega amb totes les lluites, les esperances i les angoixes del poble que el volta. En els seus articles, en les seves cartes, en tota la seva obra en prosa, desenvoluparà, sovint amb accENTS inspirats, sempre amb una noblesa colpidora, els temes que ell turmenten. Però tots ells es troben, apuntats i determinats amb la síntesi expressiva de la veritable poesia, a la seva obra lírica.

Fins a l'any 1895 - als seus trenta-cinc anys - no publica Joan Maragall el seu primer volum de "Poesies", amb aquest simple títol. En ell figuren obres importants com aquella meravellosa invocació amorosa que es diu "Les minves de gener" i els altres poemes del seu festeig i la seva felicitat conjugal (Maragall s'ha casat als trenta anys amb una noia jove-níssima, Clara Noble, que serà la fada, "the Fairy", de la seva vida); les "Pirenencques", amb "La vaca cega" i els "Coigs a la Verge de Núria", el "Triptic de l'any"... Es evident que ha sorgit un nou poeta, un poeta que duu un accent inèdit a la poesia catalana. Amb "Excelsior", que és el colofó d'aquest primer llibre, com amb "L'oda infinita", que n'és el pòrtic, Maragall diu quin és el seu ideal: aquella veu de la poesia que és

.... un ressò de les cadences
de l'ocell d'ales immenses
que nia en l'eternitat

i que no sap "com començava" ni "com acabarà". Diu també el seu neguit:

Vigila, esperit, vigila

per no deixar-se mai dur "a la tranquil·la - aigua mansa de cap port". Aquesta veu havia d'impressionar la joventut, en aquella Barcelona trasballada i oberta a totes les novetats de finals del segle. Més la impressionarà el volum que apareix justament amb el darrer any del XIX. Duu el títol

17.

"Visions i Cants" i en les seves pàgines es contenen aquells poemes que més havien de fer coneixer i estimar, amb popularitat creixent, l'obra i el nom de Maragall entre els catalans. "El mal caçador", "Joan Gerí", i sobretot "La fi d'en Serrallonga" i "El Comte Arnau" (que després l'autor reprendrà i ampliarà, amb un afany autènticament cristia de redempció, fins a dur-lo a la seva salvació eterna per aquella "noia amb la veu viva" que canta, neta de tota rancúnia, la vella cançó del damnat) figuren entre les interpretacions més genials, més autènticament catalanes, també, dels nostres mites, i aquest empelt de la cançó i la llegenda populars en la poesia més moderna era, realment, la sublimació de tot el folklore una mica estantís conreat als Jocs Florals. Però al volum hi havia encara impressions íntimes, com "En la mort d'un jove", amb aquell panteix onomatopeíc, que sabem espontani i sembla producte d'un savi artifici, o com "L'esposa parla", confirmació serena de l'amor conjugal. I clouen el llibre els "Cants", amb "La sardana", que tan profundament ha penetrat en el cor català, amb "El cant de la senyera", entranyable expressió del patriotisme, i acabat encara amb "Els tres cants de la guerra", que expressen, amb un apunyent angoixa, no exempta d'esperança, la posició enfront de l'Espanya caduca del 98 d'un català lúcid en el seu patriotisme. La invocació inicial de la seva "Oda a Espanya":

Escolta, Espanya, la veu d'un fill
que et parla en llengua no castellana;

serà la de tots aquells que, en els darrers cincanta anys de vida política catalana, hauran volgut adreçar-se, gairebé sempre sense cap resposta, a la "trista Espanya".

"Les disperses" (1904), "Enlla" (1906), "Les Seqüències" (1911), l'any mateix de la mort del poeta, així com les altres composicions publicades pòstumament, i que estan datades fins a poc abans de finar Joan Maragall, completen la noble figura del poeta. Sobretot "Seqüències", amb el seu daler d'acabar, d'arrodonir uns temes que semblaven obsessionar-lo. En aquest llibre trobem l'"Oda nova a Barcelona", breviari d'un amor lúcid a la ciutat enemics conservadora i anàrquica, capaç de grans esclats de generositat, de rampells de follia destructora i de crueltats repressives; trobem "La fi del Comte Arnau" i la continuació d'"Haidé", la "suite" de poemes que més problemes ha plantejat i plantejarà als exègetes de Mara-

gall (1). Hi ha també el "Cant Espiritual", resum de la filosofia que ja es manifestava a la confessió dionisiaca d'en Serrallonga:

"Crec en la resurrecció de la carn!"

però que es resol, franciscanament, en una acceptació de la voluntat de Déu, potser com un presagi d'aquella "mort tan dolça" que aviat se l'endurria d'entre els seus.

Què hauria escrit encara Joan Maragall si aquell dia 25 de novembre de 1911 no hagués finat en la pau dels patriarches, jove encara i en plena força del seu pensament? Quin aspecte de la seva personalitat hauria surtat plenament en la seva obra ulterior? El catòlic i conservador, comentarista de les tradicions i les festivitats, articulista dominical del "Brusi"? O l'home inquiet, faustic, fascinat per Goethe i per Nietsche, pel Comte Arnau i per Serrallonga, per Ulisses i per Novalis? El cantor dels grans moviments cívics, de les inquietuds socials i els neguits patriòtics? El poeta de l'amor? Són els inútils, però fascinadors interrogants que ens proposa tota vida truncada massa aviat perquè poguem jutjar com a closa la seva evolució anímica. Tanmateix, una cosa era visible, en el moment de poder llegir, en aquells dos volums de poesia de la primera edició de les "Obras completas" de Joan Maragall: que el poeta ens havia deixat, al costat dels millors poemes d'amor escrits en català d'ençà d'Ausias March, un repertori permanent de temes lírics entranyablement units a la nostra condició de catalans. "Un esperit mediterrani". Per a Josep Maria Corredor, en una tesi recent, publicada en francès, aquests mots sintetitzen la figura de Maragall. La publicació gairebé simultània de la correspondència completa (i ampliada amb articles i poesies que li donen tot el seu abast) entre Maragall i Unamuno haurà servit també per a ~~nosaltres~~ confirmar la figura del nostre gran poeta en el lloc eminent que li pertoca en la història del nostre Renaixement literari i polític. Amb Maragall, la poesia catalana entra, decisivament, a la seva plenitud, a la seva època moderna.

(1) Cf. sobre aquest tema l'assaig, purament hipotètic, que amb el mateix títol vaig publicar a la "Revista de Catalunya" (Nº 96, París, febrer 1940), i sobretot els estudis que hi ha esmercat Maurici Serrahima en la seva breu, però completa biografia "Joan Maragall" (Biblioteca Política de Catalunya, 1938) i en un treball encara inèdit, que dóna les conclusions d'un estudi molt agut sobre la figura d'Haïde.

Alexandre Plana, discretíssim crític de tota mena d'arts, i ensemb
meritori poeta i narrador, publicava, l'any 1914, una "Antologia de Poetes
Catalans Moderns" que va produir, i amb justícia, una gran impressió en el
nostre món literari. Aquell llibre constitueix una mostra copiosa de la pro-
ducció lírica catalana i el seu conjunt era magnífic. Cal dir totseguit que
per la cura completa i escrupulosa de la tria, per la quantitat com per la
qualitat dels escriptors seleccionats i, sobretot, per l'esforç orientador
que representen el copiós assaig que fa de próleg al llibre - "Les tendèn-
cies actuals de la poesia catalana" el titula l'autor - i les notes biogrà-
fiques i crítiques que encapçalen l'aportació de cada poeta, el llibre de
Plana no ha estat encara superat per cap de les antologies posteriors. En
la dels "Quaderns Literaris" (1935), per exemple, que és una antologia ge-
neral de la poesia catalana, de caràcter popular (a càrrec de Martí de Ri-
quer, J. M. Miquel i Vergés i Joan Teixidor), com en el gruixut volum "Els
Contemporanis", publicat l'any 1947 per l'editor-poeta Josep Janés (sota la
signatura de F. Gutiérrez, i com a segona part d'una per ara incompleta
"Antologia Històrica de la Poesia Catalana"), trobeu a mancar la visió de
conjunt, la valoració crítica que justament donaven tot el seu preu al lli-
bre d'Alexandre Plana.(1)

L'Antologia de Plana s'obria amb el nom màxim de Joan Maragall - feia
poc més de dos anys que el poeta de "La vaca cega" havia mort - i comprenia
trenta-sis noms més. Enumerem-los, en el mateix ordre que els presentava
l'antologista: Emili Guanyavents, Ignasi Iglésies, Lluís Vila, Miquel Costa
i Llobera, Joan Alcover, Gabriel Alomar, Josep Pijoan, Joan M. Guasch,
Francesc Pujols, Jaume Bofill i ~~Ramona~~ Mates (Guerau de Liost), Josep Carner
Eugeni d'Ors, Joaquim Ruyra, Antoni Navarro, Jeroni Zanné, Miquel S. Oliver
Llorenç Riber, Joan Puig i Ferreter, Francesc Sitjà i Pineda, Miquel Ferrà,
Maria Antonia Salvà, Joan Llongueres, Ramon Vinyes, Pere Prat i Gaballí,

(1) Cal reconèixer igualment aquestes dues intencions (visió de conjunt i
valoració crítica) a l'"Antologia de la Poesia Catalana" (II. 1900-1950),
de Joan Triadú (Biblioteca Selecta, 1951). Però potser un exces de rigor
envers certes grans noms, l'inclusió de figures ben estimables i la benevo-
lència mercada per a la producció més recent desnivellen un esforç que és,
tanmateix, digno d'estima, i el qual ens occuparà més endavant.

Miquel de Palol, Vicenç Solé de Sojo, Josep Lleonart, Josep M. López-Picó, Joaquim Folch i Torres, Ambrosi Carrion, Josep Massó i Ventós, Carles Soldevila, Josep M. de Sagarra, Carles Riba-Bracons, Lluís Valeri i Clementina Arderiu. Alguns d'aquests darrers poetes - Sagarra, Riba i Arderiu, per exemple - no havien publicat encara cap recull de versos: el "Primer Llibre de Poemes" i "El Mal Caçador" estan a punt de sortir; l'any 1916 veurà la llum "Cançons i Elegies"; fins a ~~1919~~ 1919 no seran editades les "Estances".

Es curiós de comparar aquesta llista amb la de l'antologia de Janés-Gutiérrez, molt més voluminosa: en primer lloc, aquesta darrera no comença amb Maragall, sinó que s'obre amb una abundant selecció de l'obra de Jacint Verdaguer (però omet Angel Guimerà, nat també l'any 1845), inclou després unes mostres de la poesia de Magí Morera i Galícia i d'Apel·les Mestres (però oblide Francesc Matheu, gairebé contemporani en anys i en esperit) i fa passar, amb un estricte respecte de la cronologia dels naixements, Costa i Llobera, Joan Alcover i Joaquim Ruyra, abans de Joan Maragall. De la llista que figura a la portada del llibre de Plana han estat eliminats Emili Guanyavents, Puig i Ferreter, Miquel Ferrà, Joan Llongueres, Lluís Valeri, Ramon Vinyes, Miquel de Palol, Joaquim Folch i Torres i Ambrosi Carrion. Hi entren, en canvi, paradoxalment, Ferran Agulló - més conegut certament com a periodista polític i organitzador d'eleccions que com a poeta floralesc,- l'escultor Manolo i el poeta en llengua castellana Eduard Marquina. A més d'aquests, l'antologia de 1947 comprèn els noms de Josep Estadella i Arnó, Ramon Tor, Alfons Maseres, Josep Sebastià Pons i Trinitat Catassús, no inclosos en la llista de Plana. Així com, naturalment els poetes que van donar-se a conèixer després de 1914 - pels volts de 1920, diguem: Salvador Albert, Ventura Cassol, Joaquim Folguera, J. Salvat Papasseit, Marià Manent, Lluís Bertran i Pijoan, J. Millàs Raurell, Joan Arús, Tomàs Garcés, Roser Matheu, Jaume Bofill i Ferro (però trobeu a mancar els noms ben estimables de Ferran Soldevila i del propi Alexandre Plana). Vénen després els que, més joves o amb un contacte més tardà amb el públic, donen llurs versos primers cap a 1930: J. V. Foix, Agustí Esclans, Pere Guilanyà, S. Sánchez-Juan, Pere Bonavent, Joan Minguez, Rossend Llata, Almela i Vives, Bernat Artola, Miquel Saperes, Guillem Colom, Octavi Saltor, Jaume Agelet i Garriga, el malaguanyat Ramon Junçadella... .

Una altra promoció és la que agafa els anys de la República i la guerra. Podem incloure-hi, de la llista que ens dóna l'Antologia Janés-Gutiérrez, els poetes J. Gimeno-Navarro, Xavier Benguerel, Pere Quart, Maria Teresa Vernet, Joan Teixidor, Ignasi Agustí, Josep Janés, Salvador Espriu, A. Serra-Baldó, J. M. Boix i Selva, B. Rosselló-Pòrcel, Rosa Leveroni, Joan Vinyoli, Joan Llacuna, Ramon Bech, Agustí Bartra, Palmira Jacquetti... I, per últim, els que de la guerra ençà han ratificat brillantment llur vocació poètica, els que s'han fet conèixer de la guerra ençà, els extremament joves, suprema esperança e ja realitat - de la represa de la nostra lírica: Mn. Miquel Melendres, Manuel Bertran i Oriola, Mn. Pere Ribot, Màrius Torres - un altre poeta mort en plena joventut i en plena maturitat lírica, com Folguera, Salvat-Papasseit i Rosselló-Pòrcel, - Miquel Dolç, Josep Palau-Fabre, Josep Romeu, David Sanahuja, Joan Barat, Joan Perucho, Joan Guarro, Lluís de Rialp, Joan Triadú, Josep Pedreira, Miquel Arimany, Jordi Sarsanedes, Jordi Cots... Alguns d'aquests noms, renarquen-ho, són pràcticament inèdits o compten només en llur actiu amb la publicació d'una exígua "plaquette" de versos, sovint en tiratge limitadíssim: és difícil, per tant, de situar-los en la posició de Riba o de Sagarra quan Alexandre Plana incloïa en la seva Antologia de 1914 algunes de les "Estances" ja perfectes i la "Chôra" tan representativa en l'opus sagarrià.

He reproduït aquest índex de noms per a situar-lo com a llista de referència, abans de començar a escatir les distintes tendències i a valorar les obres respectives. Reconeguem, però, que aquests noms no enclouen avui tots els d'aquells poetes de llengua catalana que donen a la nostra lírica contemporània la seva riquesa i la seva exemplar varietat. No oblidem algunes vocacions tardanes, manifestades aquests darrers anys, sovint a l'exili: la de Rovira i Virgili, la de Mn. Carles Cardó, la del canonge J. M. Llovera, il.lustre traductor de "La Iliada", la d'August Pi i Sunyer... També es revelava a l'exili, i d'una manera brillantíssima, gràcies als Jocs Florals, la pura inspiració lírica de Mercè Rodoreda i la gens vulgar de Ferran Canyameres. I, a l'interior o en terres estrangeres, són nombrosos els noms que, malgrat no figurar en la copiosa llista de l'Antologia de 1947, representen ara alguna cosa en el concert de la nostra poesia: Domènec Perramon, Jaume Terrades, J. Carner-Ribalta, J.M. Rovira-Artigues, Jaume Rosquelles i Alessán, Osvald Cardona, Antoni Ribera, Lluís Gassó i

Carbonell, Albert Manent, Xavier Casp, Joan Sales, M. Villangómez, Joan Fuster, Marie Beneyto, Cèlia Viñas, Simona Gay, Ramon Kirau, Manuel Duran, Miquel Martí i Pol... I és reconfortant de poder escriure plegats tots aquests noms que, a la Catalunya estricta, al País Valencià, a les Illes, a Rosselló, a Anglaterra, a les llunyanes Amèriques, canten avui, ~~alguns~~ amb llur veu intacta d'adolescent encara, llur amor, llur cultura la bellesa, llur fe i llur patriotisme en la mateixa llengua que ho feien Ausias March i Jordi de Sant Jordi, Pere Serafí i Bonaventura Carles Aribau, Verdaguer i Maragall.

8.

Alexandre Plana ja eliminava d'instint de la seva Antologia els noms de Morera i Galícia, Apel·les Mestres i Francesc Matheu. Maragall havia aportat a la poesia catalana una riquesa de cordes, una modernitat de temes i d'inquietuds que eclipsaven la de bona part dels seus contemporanis, àdhuc de més populars en determinats moments. Tots tres són, tanmateix, mereixedors d'esment. Tothom està d'acord a reconèixer que la part millor de l'obra de Magí Morera i Galícia (Lleida, 1853-1927), poeta i home polític català, consisteix en les seves traduccions de Shakespeare. La seva obra original, que comprèn, ultra uns quants volums de versos castellans, el llibre "Hores Iluminoses", és elegant de forma i serena de fons. Els espectacles de l'hora lleidatana s'emmirallen en els seus versos ben tallats, però de poca volada lírica. L'home, gran senyor de l'esperit i conversador i lector extraordinari, ha deixat un durable record. Es probable que la seva decisió d'escriure en català fos influïda per l'alt exemple de Maragall.

En quant a Apel·les Mestres (Barcelona, 1854-1936), els seixanta volums que produí en català li donen dret a figurar en tota història de la nostra literatura. Infludit per Heine, romàntic i pessimista, dotat d'un natural humorisme i d'una insubornable tendresa, el seu art es dispersà potser excessivament entre les seves nombroses aptituds: fou músic, pintor, il·lustrador, autor teatral... Del seu gran poema "Liliana", tanmateix, allò que avui ens reté més l'atenció són les meravelloses il·lustracions. I algunes de les seves cançons, musicades per ell mateix o per d'altres compositors, han guanyat una popularitat que perdurarà quan s'hagin oblid-

dat les seves obres més ambicioses.

L'heròica devoció de Francesc Matheu (Barcelona, 1851-1938) a la institució dels Jocs Florals de Barcelona, les seves activitats exemplars d'editor català, àdhuc la tossuda resistència que oposà fins a l'any 1932 a l'obra normatiya de l'Institut d'Estudis Catalans, han desfigurat, entre injustos sarcasmes i naturals impaciències, la seva silueta de poeta, fidel al triple leme floral-social, i que ha donat, en "La Cope" pàgines d'un vibrant patriotisme. Leopardi i Heine (ja ho remarcava Joan Sardà) tenen un ressò en la seva poesia més íntima, que demana una agrada revisió a la recerca de valors que la seva profunda catalanitat i la sensibilitat del seu esperit havien d'infondre als poemes que ens deixava.

9.

El mestratge de Joan Maragall és innegable i indiscutit, per bé que actualment sembla existir una tendència a rebaixar el valor de la seva poesia: no creiem, tanmateix, que això passei d'una iconoclastia fugac d'enfants terribles de la crítica. Contràriament al que s'esdevé en general, l'admiració per l'obra de Maragall, i àdhuc l'adhesió als seus alliçaments estètics i morals han pogut conservar-se intactes després de la seva mort (tres edicions, diferents en pla i en concepció, de les seves "Obres Completes" semblen confirmar la devoció que Maragall desvetlla encara entre els catalans). Aquell "purgatori" dels grans escriptors, pel qual tots passen, i que dura uns vint-i-cinc anys - és a dir, una generació, fins que la següent, la dels nèts, ~~els~~ redescobreix l'autor negligit, no ha resat per a l'autor de "La vaca cega". Hi ha hagut un temps, en canvi, que Jacint Verdaguer era considerat pels crítics com un poeta popular i religiós, que es salvava pel seu instant de la llengua, però que no transmetia cap "missatge" digne d'ésser escoltat. Avui la revisió de l'obra de l'autor genial de "Canigó" ha estat feta, i la recent celebració del cinquantenari de la seva mort ha demostrat com era de positiu el balanç. Angel Guimerà està encara, diríeu, en aquest purgatori, tot i que ja ha passat més d'un quart de segle del seu traspàs. La seva popularitat superficial sembla intacta; els seus drames i alguns dels seus poemes conserven encara una real virtut emotiva. Però hom troba que a les seves tragèdies hi ha molta part d'arqueologia morta. I la revisió

crítica de l'obra de Guimerà resta encara per fer.

Amb Maragall, repetim-ho, el cas no es produeix. Després de la seva mort es registra, ben cert, una reacció, encapçalada pel Xènius del "Glossari", i que oposa a la doctrina - discutible i no pas sempre seguida pel seu mateix creador - de la "paraula viva", un arbitrarisme regit per l'intel·lecte, que de vegades frisa la pedanteria o l'esnobisme - dues tares que mai no s'han pogut desriuar en l'obra de Maragall. Ningú, però, no gosa d'atacar o menystenir per això les obres del Mestre. Potser això és degut, tant com a la varietat d'inspiració dels seus temes, al seu caràcter permanent de poeta cívic - vàlid avui encara, perquè les seves preocupacions segueixen ben actuals. També ho fa la fidelitat dels seus deixebles. A l'entorn del poeta de "Visions i cants" gravitaven tot de poetes i escriptors diversos que, després, perpetuaran el seu mestratge i consolidaren la seva glòria. Josep Pijoan, Francesc Pujols, Josep Lleonart, Joan M. Guasch, Salvador Albert, Mn. Antoni Navarro, Joan Llongueres, Emili Guanyavents: heus ací uns quants noms dels deixebles que, conscientment o no, segueixen amb llur obra el camí fressat per Maragall. I aquest camí pot dur al franciscanisme vagament panteista del "Cançoner" (1905), l'únic llibre de poesia de Josep Pijoan (Barcelona, 1880). "El bastó", "El llevat" "La vetllada" marquen tres fases característiques de la inspiració assossegada d'aquest home que, com escrivia el mateix Maragall, ha anat sempre "pàl mòn, tan enfebrat"¹⁾ i que ha deixat els versos per a esdevenir historiador i professor d'art, exageradament cosmopolita, i que menysprea - sense mai deixar d'enyorar - la petita Catalunya deixada enrera en la seva joventut tormentosa i que ha seguit el seu camí sense ell.

Es també ben maragallia el popularisme, transposat del folklore, de Francesc Pujols (Barcelona, 1884) amb el seu també únic "Llibre que conté les poesies de Francesc Pujols". La carrera d'humorista, historiador i filòsof que feia posteriorment el pensador de la Torre de les Hores, no permet pas d'excloure tota recerca pel mutisme d'un poeta que havia sabut cantar amb tanta tendresa la "Balada del Fuster" o la pueril història del "Canta i vola que fa sol". Es igualment fill del mestratge de Maragall la contemplació de les muntanyes, reflectida fidelment en les

1) Prefaci en vers del "Cançoner" de Josep Pijoan.

populars "Pirenengues" de Joan M. Guasch (Barcelona, 1878), com en les de Mossèn Antoni NAVARRO (Vilaller, 1869 - Barcelona, 1936). Un i altre poeta s'aboquen a la contemplació de la natura amb aquell estat tan maragallia d'enchantment, i la perfecció formal de llurs versos - més ciutadans, sens dubte, en Guasch, que sap veure igualment la bellesa de Bruges-la-mort com la d'un cirerer de claustre - rep la influència inesborrable del Maragall de "La vaca cega" i de "Les muntanyes".

Cosí i smic com era de l'autor del "Cant Espiritual", el poeta Josep Lleonart i Maragall (Barcelona, 1880-1950) sembla que hereti del seu parent il·lustre la devoció per Goethe. Les seves "Elegies germaniques", com la seva traducció completa del "Faust" s'inscriuen d'una manera natural i honorable darrera de la "Margarideta" i de la versió de les "Elegies romanes" que Maragall havia dut a terme. Però Josep Lleonart és també narrador i ha ampliat amb "El poema de la merla", "Un tragipoema", "Tizianella" i sobretot amb "Les Elegies i els Jardins" el camp de la seva inspiració. La història vagament damunziesca de la venusta Tizianella i el seu adorador Carles Lluís té moments de finíssima poesia eròtica. I en el llibre de 1937 els paisatges de París, les evocacions pirenengues - estampes tènues de tons delicats - i sobretot aquelles "Tres visions de muntanya", amb la punyent "Mort del Contrabandista" posaven en un dels llocs més eminents de la nostra poesia l'obra d'aquest maragallia d'un franciscanisme suau, que sempre passava apagadament pel camp de les nostres lletres i que fou un líric perfecte de forma i de fons, exigent amb ell mateix i tendre amb els altres, que sembla que tingui per lema la sinceritat de les seves emocions, sense ni un bri d'exhibicionisme subjectiu, i un gust exquisit per les imatges trémulament acolorides, com a aquarelles angleses.

Si el color - tintes discretes de litografia romàntica - caracteritza la inspiració lírica d'un Josep Lleonart, la d'un altre maragallia, Joan Llongueres (Barcelona, 1880-1953) podria definir-se per la música - pel ritme, sobretot. No debades l'autor de "Lluminoses" i "Fèrvides" és, ensoms un compositor de cançons i de ballets infantils. La seva sensibilitat ciutadana vibra en posar-se en contacte amb la naturalesa i li posa als llavis ingenues ressons de cançó popular; el seu patriotisme li dicta versos que hauren de transformar-se en sardanes o en himnes. Per a Emili Guanyavents (Barcelona, 1860-1940), en canvi, l'emoció és la font més pura del

lirisme. Ell sent una pietat immensa i ingènua per tots els sofriments, dels homes com de les coses. La seva ingenuïtat potser el perjudica, avui. Però no pot negligir-se la magnífica aportació de les seves "Trasplantades", versió dels poetes francesos moderns (parnassians i simbolistes), feta amb un gran rigor. Esmentem, per últim, entre aquests seguidors de Maragall, l'empordanès Salvador Albert, dividit entre la política i la poesia (Palamós, 1868- Cerdanyola, 1944), el qual, com Alcover o Moreta i Galícia, féu versos en castellà molt de temps fins que, l'any 1916, donava "Florida de Tardor", seguida d'altres reculls. Hölderlin, Aniel, Ibsen, Verlaine van influir en el seu pensament i en la seva inspiració. Però és la veu de Maragall, sobretot, la que ressona en la seva poesia íntima, apassionada, què evasions vers un misticisme bon xic indecís, xop de panteisme. En el seu volum "Poesies", que recollia l'obra de deu anys (1916-1925) es fa visible la unitat de la seva lírica: un constant balanceig entre la realitat i el somni, una forma indecisa, una certa descurança en el lèxic, característiques ben maragallianes. Per damunt de tot, com escriu Carles Riba¹, "un torment, però esperançat, en què el delit del vol més aviat s'aviva, que impedeix el sentiment de desbordar mai en deliquescència".

10.

La forta personalitat de Maragall, el seu accent catalaníssim (les "Visions i Cants" resten com un repertori complet dels mites i els ideals catalans, àdhuc en llurs contradiccions) i la generositat de la seva inspiració podien haver paralitzat, en una respectuosa admiració imitativa, que aviat s'hauria tornat eixorcismament imitativa, tota la lírica catalana. Que no hagi estat així és mèrit, en primer lloc, a l'existència simultània d'una escola mallorquina i, en segon, a l'eclosió, amb pocs anys de diferència, d'uns quants poetes barcelonins que són fidels, rigorosament, a la forma i que han sabut assimilar la secular lliçó d'Auziàs March, de Jordi de Sant Jordi i de Jaume Roig, així com la més propera en el temps, però més distants en l'espai, dels lírics anglesos, de Poe i de Mallarmé; d'uns poetes que creuen en la necessitat de cenyir la inspiració a uns límits precisos i que volen decentrar la paraula viva de totes les seves impureses. En el fons, és aquest respecte a la forma, aquest tornar a una poesia

1) "Els poetes d'ara". SALVADOR ALBERT - Pròleg de Carles Riba, Barcelona 1944.

pura - a un classicisme, enfront del neo-romanticisme maragallíà - allò que uneix l'escola mallorquina i la diguem-ne de Barcelona que enclou, amb l'olotí Guerau de Liost, els barcelonins Josep Garner, Josep M. López-Picó i Carles Riba, és a dir, les quatre figures màximes de la lírica catalana després de Maragall.

L'escola mallorquina està constituïda, segons una definició justíssima de Nicolau d'Oliver¹, enfront dels "poetes que transformen" - romanticisme, - pels "poetes que reflexen" - classicisme. - I, a "Les noves valors de la poesia catalana", Joaquim Folguera, fent un resum gairebé complet d'aquesta escola ensum citat in extenso per Nicolau - la descriu així: "La voluntat de la forma, que era la característica de la poesia de Costa i Llobera, és en la de Joan Alcover el so de la forma, i en la de Gabriel Alomar n'és únicament el so. Miquel S. Oliver juga amb els versos i combina nous estrangers amb els consonants més melòdics. En Maria Antonia Salvà la forma, precisant-se més cap a la música, és ingenuïtat. En Llorenç Riber, ja esdevé voluptuosa". Si a aquests sis noms consagrats afegiu el de Miquel Ferrà, fluid i musical, temptat pels jocs verbals de Garner, i els més recents de Miquel Forteza, Guillen Colom, B. Rosselló-Pòrcel, Miquel Dolç, Llorenç Moyà, Marià Villangómez i Blai Bonet, hom constata com l'escola mallorquina, iniciada pels romàntics (Pons i Gallarza, els Aguiló, els Penya) podria donar, per ella sola, categoria universal a la poesia catalana.

Pot dir-se de Miquel Costa i Llobera (Pollença, 1854-Palma, 1922) que és l'hèreu del geni llatí en la nostra lírica moderna. Un dels seus millor regolls de versos es titula, expressivament, "Horacianes". L'evocació del passat, el noble sentiment cívic i la descripció sumptuosa dels paisatges illencs conviuen en els versos marmoris i melodiosos del sacerdot de Pollença. Miquel Costa i Llobera havia fet estudis diversos i ja havia encetat amb brillantor la seva carrera poètica quan una crisi espiritual va empènyer-lo a prendre els hàbits sacerdotals en 1888. Tres anys abans havia publicat ja "Poesies catalanes"; en 1897 donava "De l'agre de la terra". En 1899 provava la poesia castellana amb "Líricas", però aviat tornava al català amb "Tradicions i fantasies" (1903), "Horacianes" (1906) i "Vi-

(1) "Resum de literatura catalana". - Barcelona, 1925.

sions de Palestina" (1908). L'any 1909 era nomenat canonge de la Seu de Palma i va morir-hi l'any 1922 mentre predicava, entre el respecte i l'admiració un xic distreta dels mallorquins.

Hom ha pogut dir que aquest enamorat d'Horaci era, en el fons, un romàntic. L'affirmació és una mica excessiva. Lemartine, Victor Hugo i els alemanys influïren, és cert, els seus primers poemes. Però d'ençà que va conèixer les "Odi barbare", de Carducci i els parnassians francesos - sobretot Leconte de Lisle i Sully-Prudhomme - el gust de la forma perfecta i de la simplicitat clàssica frenen la seva imaginació.

Justament famós, "El Pi/ de Formentor" és una de les poesies catalanes que té un lloc assegurat a totes les antologies i ha estat traduïda a diversos idiomes. Però "El gorg blau", "Cala gentil" i "Comiat", entre tantes altres poesies inoblidables, demostren plenament que el domini de la forma i la subjecció a les altes lliçons dels clàssics llatins no eliminaven pas, en l'obra de Costa i Llobera, l'emoció més punyent. Per la riquesa dels seus ritmes, per la serenitat amb la qual aquests canten un ideal moral i estètic, per la mateixa concepció que té del paisatge, pres no pas com a element dramàtic, sinó com a concreció del seu estat d'ànim, Miquel Costa i Llobera resta com el poeta de la perfecció i de l'altitud.

Al seu costat, el seu gran amic Joan Alcover i Maspons (Ciutat de Mallorques, 1854-1926), representa un art més personal, més humanitzat. Té també, realment, el do de la forma i arriba al virtuosisme en la seva versificació (no debades fou admirador de Rubén Darío, al qual dedicà un dels seus més famosos poemes). El seu lirisme ple de música i de color reflecteix els bells paisatges de la Illa Daurada i evoca les figures de la història bíblica i les llegendes pairals amb la serenitat d'un clàssic; per damunt de tot, però, excelleix a cantar les passions de l'home, els seus dolors i els seus desenganys. Per això, si no el més artista dels nostres poetes moderns - i, tanmateix, la perfecció formal poleix els seus versos, i la varietat dels seus ritmes va de parella amb la riquesa saborosa del lèxic - ningú no negarà que Joan Alcover sigui el més patètic, i que això el faci ocupar un lloc molt a prop de Maragall. "La Serra", "La Relíquia", "Desolació", cantaran per sempre en la memòria dels catalans, amb llur sòbria melangia i llur força evocadora del dolor.

dels homes.

Joan Alcover va exercir càrrecs polítics i dintre la magistratura de la seva ciutat nadiua. L'any 1897 publicava, en castellà, el seu primer llibre de versos. Però l'any 1909, en ~~publicar~~ donar el seu "Cap al tard", confessava:

A la musa castellana
més anys millors he donat...

però, com que només la llengua pàtria podia tornar-li, en plena tardor, l'enyorada joventut, i com que només ella podria arribar fins a la rel del seu cor, la seva resolució ja estava presa:

Si altra esposa fou ma Llia,
ella serà ma Raquel.

En aquesta imatge ja sembla haver-hi el gèrmen dels "Poemes Bíblics" que constitueixen un dels monuments de la poesia catalana. La mort prematura dels seus quatre fills inspirava també dolorosament alguns dels seus millors poemes. I aquelles elegies, nascudes del sentiment més íntim, el poeta només podia cantar-les en català.

Joan Alcover, alt poeta, fou encara un eloquent orador, un conferenciant finíssim, un artista exigent i un gran senyor.

Miquel dels Sants Oliver i Gabriel Alomar ocupen, sens dubte, com a poetes, un graó inferior al d'aquells dos mestres de la poesia mallorquina. Llur extensa cultura d'historiadors i d'humanistes, la temptació del periodisme i de la política/ pesaren damunt llur vocació. Miquel S. Oliver (Palma ~~de Mallorca~~, 1864*1920) veia reviure la vella ciutat, els hostes fugacions, les cases nobiliàries que declinen, les melodies esvanides del passat, en tot de versos sonors i erudits, on "remou" rima amb "Harlowe" i "art" amb "Tragonard". Per la seva banda, Gabriel Alomar (Palma de Mallorca, 1875-~~1942~~ El Caire, 1941) era fulgurant, arravatat, profètic i heterodox - i tot això donava, a la seva ciutat illenca, un especial matís de reprovació al seu prestigi.- Fou ensens teoritzador de socialisme polític i de futurisme poètic - un socialisme i un futurisme ben ric diferents d'allò que en general hom entén per aquests mots. Alomar cisellava els sonets parnassians de "La Columna de foc" i les simfonies ambicioses de "La costa brava" i "El cant de les turbes". Perè

la política se l'enduia i en feia un ambaixador de la República. Gabriel Alomar moria a Egipte, ~~exiliat~~, l'any 1941.

Molt més simple, sens dubte, però també més purament poètica és la veu de Maria Antonia Salvà (Lluchmajor, 1872), inefable traductora de la "Mireia" de Mistral i dels "Promesos" de Manzoni. El sol de Mallorca resplandeix en els seus versos, que canten les joies de la vida pagesa, les dolces sorpreses de Marc Natura, el ressò melodiós de les corrades i els balls populars. Tals són les seves fonts d'inspiració, i "Espigues en flor" o "Cel d'Hornabaixa" són uns títols ben eloquents. El nom de Pascoli, traduït també per Na Maria Antonia, sembla el més adient si hom vol cercar un paral·lel estranger a l'obra d'aquesta poetessa ingènuia i melodiosa, sempre femenina, tendrament elegíaca, però alegra, amarada de fe i d'amor als homes i a les coses.

Una mica al marge d'aquest cor de veus clàssiques, impregnades de llatinitat, Mossèn Llorenç Riber (Campanet, 1882), entona el seu himne oriental, profús de colors i de melodies, una mica pompos, desenyit, sensual. L'autor de "Les Corones" sembla combinar amb traça els elements bíblics i els mughans pagans, el misticisme i la retòrica en la seva poesia. Renova les llegendas de Jaume de Voràgine i canta els martiris de les santes pairals amb la mateixa hipèrbole que li dicta el seu "Cant de tardor" i "Ambarval". I amb "Galilea, lloc ventós", com en "Porqueret de la pallissa", les cançons populars es prolonguen en saboroses gloses.

Miquel Ferrà (Palma, 1885-1944) és el pont que relliga l'elegia d'Alcover amb el preciosisme del Garner de la segona època. Es un poeta distingit, greu i intim, recollit, perfecte de forma i meïodiós. Un sonet exemplar seu, "Setembre", ens dóna encara el missatge melangiós d'un esperit que sap prou que l'abril no tornarà, però que troba també prou bella la tardor.

II.

Catalunya - sobretot Barcelona - ha reflectit en tots els moments, de la Renaixença ençà, els corrents intel·lectuals del món. Com "El Europeu" l'any 1854, "L'Avenç", "Catalònia" i "Joventut" acullen en els primers anys d'aquest segle totes les novetats artístiques i literàries. Ibsen, Bjoernson, Hauptmann, Maeterlinck són traduïts i imitats; el parnassianisme de José María de Heredia, el simbolisme de Mallarmé exerceixen llur influència

damunt els nostres poetes. També hi pesa, amb la seva quotidiana lliçó de rigor formal, d'universal curiositat, de reacció contra la improvisació i l'esportaneïtat desbridada, el Xènius de 1910 a 1920. La seva doctrina de l'Arbitrarrietat influirà en la vocació de molts poetes. Josep Carner (Barcelona, 1884), el més gran de tots ells, sap assimilar totes aquestes influències i fer-ne carn viva de la seva inspiració sempre renovada. La seva tasca genial de recreador del català literari permet de posar-lo al costat de Pompeu Fabra, que fou el seu gran amic i amb el qual col.laborà a l'Institut d'Estudis Catalans. L'exigència formal mallarmiana ha esdevingut una norma per al poeta; el seu contacte amb els grans lírics italians i, sobretot, amb el "subjectivisme romàntic dels anglesos"⁽¹⁾ no arribarà mai a desfigurar la seva catalanitat essencial. I el seu llenguatge, eminentment literari, és sempre natural, àdhuc gustosament popular, encara que endevineu que és el savi producte d'una elaboració. Es que Josep Carner té, d'una manera miraculosa, només comparable al do de l'idioma de Verdaguer, el geni de la llengua; després del creador de "L'Atlàntida", el poeta de "Les monjoies" és l'escriptor que ha sabut formar, ressuscitar, introduir d'una manera més seguida i més fecunda, paraules noves o renovades i girs oblidats o refets, arcaïsmes perfumats o saborosos neologismes.

Josep Carner començava la seva carrera poètica, molt jove encara, amb el "Llibre dels Poetes", d'un modernisme autèntic. Però la seva originalitat, el seu geni esclaten en reculls com "Els fruits saborosos", "Les monjoies", "Auques i ventalls", "Bella terra, bella gent", "El cor quiet", "La paraula en el yent", "La primavera al poble"... Caldria anar citant, un per un, tots els seus llibres, i deturant-se d'una manera especial en aquelles antologies que ell mateix ha fet de la seva obra i que, per la màgica operació de la tria, esdevenen ~~al~~ breviari d'un alt esperit que somia, estima i creu en la bellesa, com és "La inútil ofrena", o l'expressió sublimada de l'enyor i la fe en la Pàtria, que és "Llunyania", recentment editat a Santiago de Xile. Sovint és irònic, però sap entendrir-se amb les petites misèries dels homes, com sap contar els seus grans dolors. Al costat de les auques "de la coble jadora" o "del senyor Gaudí", de les "tigallongues dels sisos i els asos" o de la invocació a "l'heroi en el desert", les "Auques i ventalls" contenen deliciosos poemes d'amor, fines estampes pietoses, xopes de popularitat. "Bella terra, bella gent" conté

la primera versió dels "Tres diumenges", tan barcelonins, i que duen entrellaçats l'humor i la tendresa com les millors pàgines d'Emili Vilanova. I el mateix llibre ens ofereix algun dels versos més noblement patriòtics que s'hagin escrit en català després de Maragall, amb aquell prodigiós "Dia revolt", que té els versos de més sil·labes que s'hagin escrit en català, en una mestriola alternança amb versos curts:

Trasbalses la pau en ta via;
l'esclat de ta febre val tot un seguit de centúries; ¿què hi fa
si en una hora el consum?
i fins de la fossa n'aixeques follia
i esborres l'antiga rodera del seny i el costum.

Hi ha poemes de Carner 2 cançons alades, com "Canticel", "Cançó d'un doble amor", "Recança", "Cançó de la divina lassitud" - que canten ~~una~~ llur màgica melodia a les memòries dels catalans.- I la producció dels darrers quinze anys, començant pel gran poema "Nabi", el més ambiciós sens dubte que ha escrit el seu autor, manté l'alta categoria de la seva obra. L'allunyament físic ~~quaxitudinous~~ de Catalunya que li havia imposat la seva carrera diplomàtica s'ha prolongat amb el seu voluntari exili. Potser això ha afeblit el pes de la seva obra en l'esperit de les generacions més joves. Però no ha minvat ni en un escrupoló la prodigiosa intuïció del poeta, la seva inspiració sempre renovada. "Nabi" és una obra de maduresa espiritual i, ensems que l'evocació de la figura del profeta Jonàs, ens ofereix una profunda meditació sobre el destí humà, a la recerca de Déu. I tots els viatges de Josep Carner, que l'han posat en contacte amb les grans cultures europees - i àdhuc americanes: recordem "El ben cofat i l'altre", fill dels anys mexicans - ha enriquit encara el seu esperit. La seva tasca de traductor ja l'havia posat en contacte amb els grans noms de la literatura. Shakespeare i La Fontaine, Dickens i Sant Francesc parlen avui en el saborós català de Carner, en aquella llengua aristocràtica i popular - mai xarxa, mai encarcarada, - alhora modernista i exaltant, d'un poeta que és senyor absolut del vers i de la rima, del pensament i de la emoció, i que en tot moment és fidel a l'esperit de la seva terra.

També ho és - semblant a Carner en alguns aspectes de la seva lírica, però ben diferent en molts d'altres - Jaume Bofill i Mates (Olot, 1878 - Barcelona, 1933), que elegia per a signar la seva producció lírica el nom medieval de Guerau de Liost. La seva obra, d'un arbitrarisme impressionista

- segons la fórmula feliç de Nicolau d'Olwer - es divideix en la pura descripció lírica dels paisatges muntanyencs ("La muntanya d'ametistes "Ofrena rural"), que en fa per sempre més el cantor del Montseny i en el medievalisme irònic - de vegades coent com una fuetada, d'altres benignament humorista - dels "Sommis" i les "Sàtires", amb l'intermedi, barreja de ruralisme i urbanisme poètic, de "La ciutat d'ivori" i "Selvatana amor". Guerau de Liost és, tant com un poeta, un moralista i això el fa ésser, de vegades i paradoxalment, un realista: la seva "Mossa d'hostal"

Roja d'amor i de luxúria

o la seva "Oda a la masovera", on la síntesi de la veritat corporal

Ton pit, clos en el calze del gipó vell, segur
de la secreta força que li proveé del seny,
rítmicament solleva la castedat que estreny,
rítmicament atura l'alacritat que el duu,

es fon amb lelogi del "seu viure sense plany" que en fa una provident divinitat rural, que

perdura sanitosa sobre aquest món neulit,
esdevenen així pàgines d'un realisme torbador, líricament eròtic.

Les "Sàtires", més encara que els "Sommis", i potser pel fet d'ésser el darrer volum publicat per Guerau de Liost, duen al màxim les possibilitats expressives del poeta, la seva estilització d'una llengua medieval que no rebutja l'enriquiment del neologisme, en una riquíssima varietat de metres i rimes. Es un llibre essencialment de poeta líric, però també és l'expressió d'un ~~xx~~ moralista satíric, que ens fa pensar en Jaume Roig i els altres valencians del segle XV; el testament d'un home que ha vist molt de prop els altres homes i els judica sense gaires il·lusions.

Perquè si bé Guerau de Liost fou sempre l'intellectual complet que manejava amb virtuosisme les armes subtils de la lírica, adhuc escrivint en prosa, Jaume Bofill i Mates fou un home polític i, com a tal, periodista i orador. Aquestes dues activitats, en les quals excel·lí (probablement se'l tindrà, anys a venir, com el millor orador català dels primers trenta anys de segle o, almenys, com el d'una major riquesa i elegància al servei d'un lúcid pensament polític) devien limitar la

seva producció poètica. Aquesta, recollida en un volum junt amb les proses líriques (però ens manca l'aplec dels articles i estudis polítics, igualment important en l'obra de Bofill i Mates) i estudiada lícidament per un amic i parent del poeta, Jaume Bofill i Ferro, roman tanmateix com un bloc considerable, treballat amb art i en el qual llueixen les més nobles gemmes del verb i el pensament.

Guerau de Liost estigué influït, en els seus començos, per aquell "Glossari" de Xènius que hom prenia com a evangeli de la joventut, i que era una reacció contra el culte a l'esportaneïtat, contra el respecte al balbuceig de la inspiració que predicava Maragall amb la seva teoria de la "paraula viva". Josep Maria López-Picó (Barcelona, 1886), pot afiliar-se també, de bell antuvi, a l'arbitrarisme dorsià i a un cerebralisme dilettante. El seu primer llibre es diu "Turment, froment" i el to elegiac hi predomina. Però, com remarcava Carles Riba, crític sagacíssim, el primer vers del sonet XIX de "L'Ofrena"

Ma temptació es digué diversitat

podia esdevenir el lema de l'obra de López-Picó: primer, la diversitat del món i dels seus espectacles, de l'amor i els seus neguits; després, la diversitat dels problemes íntims de la vida i de la mort; per últim, la diversitat de les meditacions filosòfiques, dels grans problemes espirituals: Déu, la humanitat, la redempció, el neguit humà de felicitat. I, al pròleg d'aquella "Antologia Lírica" que presentava, l'any 1931, un resum del primer quart de segle de producció poètica ininterrompuda de López-Picó, el mateix Riba insistia a rebatre el tòpic d'un poeta distant i solitari, àdhuc un xic hermètic, "el més fixat per una idea preconcebuda del seu missatge - anàvem a dir del seu programa, a la Baudelaire-" i que era "en rigor, el més mòbil, el de relació més constant, el més disponible, el d'influències més generosament rebudes encara, que exercides% el més en continu curs d'esdevenir". I definia l'obra de López-Picó com "l'expressió lírica d'un home català del primer terç del Noucents".

El dictamen és exacte. Els "Poemes del port" inauguren en llengua catalana un tema poc conreat, però els estràmps d'"Amor, Senyor" repre-

(1) "Els Poetes d'Ara"- J.M. LOPEZ-PICO".- Edicions Lira, 1923.

nen afortunadament, amb una sensibilitat moderna, temes de Jordi de Sant Jordi i Auziàs March; "Espectacles i mitologia" i "Epigrammata" són, essencialment, mostres de la diversitat d'inspiracions i inquietuds del poeta; "L'ofrena", amb els seus trenta sonets on es reflecteix l'esperit d'un home que s'allibera dels seus neguits transformant-los en poesia, i que troba, anys enllà, no sols l'antítesi de "La nova ofrena", sinó la síntesi, en plena maduresa, que és la "Represa de la primera ofrena"; la contemplació de les belleses del món, de l'obra dels grans artistes, de les festes religioses i les exaltacions populars; les cogitacions metafísiques, resums d'experiència vital que es diran "Epitalami", "Invocació secular", amb els seus impressionants quatre primers versos:

L'alè de Déu la nuditat perfilà
com la ventada austera del cel cast.
Salut, Adam; salut, grapat d'argila,
repòs de Déu content del seu abast.

o bé "Seny", "Cent divuit graons"... Però encara que la seva corda esdevingui cada cop més greu, el poeta no abandona mai del tot les seves excursions físiques o intel·lectuals pel món (dietaris lírics de viatges o records de viatges, interpretacions de temes estrangers, "exercicis de geografia lírica", "salutacions d'arribada"), ni el/traç incisiu, però mai maligne, dels epigrames, ni la indefallent demostració d'una cortesia exemplar, que reivindica i enobleix la poesia de circumstàncies.

Més encara: si la corda lírica de López-Picó negligeix els frívols exercicis d'antany, el poeta resta fidel al seu popularisme. El recull de versos que, infal·liblement, marca cada any que passa per a l'autor de "Cants i al·legories" durà, si s'escau, l'emprenta d'un cerebralisme amarrat de religiositat i el pensament podrà semblar-hi obscur - si més no difícil, en l'el·lipsi d'una expressió treballada - però sempre serà escrit en formes populars, sovint musicals, en versos curts, on abunden les rimes agosarades. López-Picó ha vist publicada fa poc la seva "Obra Poètica Completa" en un volum, però una pila de nous reculls han vingut ja posteriorment a afegir-se a la llista impressionant d'"opus" que la formaven. I adhuc abans d'aquell esdeveniment editorial, que el situava davant del públic distret en el lloc eminent que li pertoca, la seva tasca en feia un dels poetes que, per la presència com per l'exemple,

així com per la seva tasca meritòria com a director de "La Revista" i encoratjador entusiasta i generós de tota llei de vocacions literàries, més han influït damunt dels altres escriptors catalans i damunt la lírica catalana.

(Barcelona, 1945)

El mateix tòpic que denunciava Carles Riba en parlar de l'autor de "L'ofrena" haurà estat repetit sovint en al·ludir la seva pròpia obra de poeta. Per a molts - per a l'espectador superficial - Carles Riba és un líric hermètic i solitari, fixat a una idea generalment profunda, si no abstrusa, cerebral, en summa. ¿I qui no trobaria també en aquesta obra d'un gran líric en ascensió creixent, si volia endinsar-se en la seva riquíssima profunditat - en les "Estances" com en les "Tres Suites" en les "tannkes" de "Del joc i del foc" com en els sonets de "Salvatge Cor" o en la plenitud sublim de les "Elegies de Bierville" - el desmentiment més rotund d'aquell tòpic? Si López-Picó atenyia la popularitat pels camins del popularisme - aquell popularisme que vesteix les seves més severes cogitacions - Carles Riba és més fidel, implacablement fidel, en la forma com en el fons, a un intel·lectualisme que no vol donar la clau dels seus temes al lector distret - encara que de bell antuvi ja l'encisi amb la seva greu melodia o amb la perfecció de la forma. "Cor profund" li diu un crític recent (1), que fa ressaltar el pes de

la formació humanística de Riba, del seu hel·lenisme d'estudis i de temperament, en la seva obra lírica. Un cor profund on lluiten "l'espirit contra els sentits" i "la paraula poètica contra la idea". I això dóna lloc als grans interrogants, a les meditacions angoixades sota la serenitat de la forma; les "Estances" són un dels llibres catalans més rics en temes de reflexió eterna. La veu d'Auziàs March troba, en un home del segle XX, amb els neguits i la sensibilitat del nostre temps, un tornaveu meravellós.

I, com sempre, l'eternitat esdevé la més perfecta i bategant de les actualitats. Les "Elegies de Bierville", que contenen alguns dels poemes civils més vibrants i ensems més continguts, més nets de tota ganga declamatòria, demostren plenament aquesta veritat. Llibre d'exili, publicat primerament a l'exili per expressa voluntat de l'autor, li ha

(1) Joan B. Torelló - "La Poesía catalana contemporánea" - ARBOR, Madrid, Febrer 1949.

confirmat la indiscutible categoria de mestre de la lírica catalana que ja li guanyaven les primeres "Estances". Carles Riba, "sota la noble expandida tendresa dels arbres de França" polsa la corda elegíaca per dir, no sols els seus enyors i els recorrs de les seves joies, sinó les seves certituds, les seves esperances:

... sé que no fòrem fets per a un destí bestial.
 La llibertat conquerida en l'apassionada recerca
 del que és ver i el que és just, i amb sobrepreu de dolor,
 ens ensenyàreu que on sigui del món que és salvada, se salva
 per al llinatge tot dels qui la volen guanyar;
 i que si enllloc és venguda i la seva llum és coberta
 per la tempesta o la nit, tota la terra en sofreix
 diu l'elegia IX, abans d'affirmar, en una final seguretat
 i els batuts van retrobant-se soldats.

Traductor de l'Odissea en dues versions que són dos moments històrics del nostre verb literari; traductor igualment de Sòfocles i de Hölderlin; prosista modelic i crític lúcid... Aquests exercicis d'un espírit sempre despert guanyen a Carles Riba, tant com l'adhesió cordial de la joventut - més valuosa que la conscient o inconscient imitació d'una part d'aquesta joventut - la categoria exemplar de Mestre: el més jove dels quatre grans mestres en els quals la lírica catalana posterior a Joan Maragall trobava renovellament i vitalitat.

12.

¿Què ho farà que Josep Maria de Sagarra (Barcelona, 1894), el nom que acut més naturalment a la ploma, després dels de Garner, Guerau de Liost, López-Picó i Riba, quan hom s'enfronta amb la poesia catalana moderna, no entri amb la naturalitat indiscutida dels altres quatre en aquella categoria eximia del mestratge? I, tanmateix, si les consagracions oficials - Sagarra és l'únic escriptor català que ha reunit els Premis de Poesia, Teatre i Novel·la junts amb el títol de Mestre en Gai Saber i el seient de Membre de l'Institut d'Estudis Catalans, - si la popularitat autèntica, mesurada en xifres de tiratge o de recaptació als teatres - volen dir alguna cosa, aquesta categoria li correspondria de dret. Sembla com si ell mateix, amb la seva actitud d'un total esceticisme, que ratlla a vegades en un aparent i àdhuc cridoner materialisme - desmentit per la religiositat del seu darrer gran poema - no vol-

gués fer res per a reivindicar aquest títol de mestre, ans el defugís i es complagués a provocar una hostilitat instintiva entre els joves que podrien ésser seguidors seus. (I, a manca de deixables, no han mancat els imitadors de Sagarra, enllaminitx per l'aparent facilitat de la seva poesia i pels resultats que li dóna, sobretot en el teatre). Ni a cap crític, tot i les indiscutibles originalitat i influència del lirisme sagarrenc, se li ha acudit d'incloure'l en el mateix nivell d'exemplaritat dels altres.⁽¹⁾

Sagarra, podríem dir, és l'Hereu Escampa de la nostra lírica, l'home dotat per una excepcional facilitat creadora i per una sobreabundància de dons. I, afinant encara més, i prenent com a model un dels seus personatges predilectes de joventut, el descriuríeu com aquell "Hereu Riera" que ell ha pres de la cançó popular, que molt de temps després de la mort de la seva promesa, quan res no el crida ja a l'amor, sedueix les dones que passen i, només fent una rialla

ja ee li acosten els grans i els petits,
a Sant Benet a la falda els convida
i a la butxaca li troben confits,

però, un cop sol, constata la seva solitud, "la boca gelada - que la besada mihi més ha sentit".

Per tenir i conservar, des/dels seus divuit anys (el "Primer llibre de poemes" fou la data 1912-1914, i ja conté encerts definitius, com "Record de Solsona", "Chôra", "L'Hereu Riera" i sobre tot la inoblidable "Mater Lachrimarum") aquell do de seducció, que encloou la tamborella verbal, la dita grassa i si s'escau la flastòmia, que és una manifestació de vitalitat desbordant, tan racialment catalana, Sagarra s'ha ~~valgut~~
~~principalment~~
~~principalment~~ de la seva virtut essencial de poeta: el seu sentit del paisatge. De "Chôra" a "In vino veritas" - observarà Tomàs Garcés (2) - hi va la distància de l'home que troba en els animals i en la terra amiga, olorosa de romàni, els símbols d'una eternitat transcendent, a la buidor ~~en~~ i la tristesa de l'incredúli que nega - i preu li reca - aquesta eternitat.

(1) Assenyalem un excel·lent estudi, "José María de Sagarrá como valor total" publicat per Josep M. Espinàs al número especial d'"INSULA" de Madrid dedicat a la literatura catalana (Num. 95 - Novembre 1953) on el problema del concepte que mereix l'obra sagarrenca als joves/està estudiad amb afecte i lucidesa.

(2) Pròleg a "Els Poetes d'Ara - JOSEP MARIA DE SAGARRA".-Barcelona 1923

Passant per les "Cançons de rem i de vela" i les "Cançons de totes les hores", musicals, elegíiques i sensuais, per "Ancores i Estrelles" i "La rosa de cristall", que acullen noves modes i reaccions inèdites davant de l'amor o el paisatge, travessant l'entendiment gairebé religiós del "Poema de Nadal" i l'exotisme acolorit d'"Entre l'Equador i els Tròpics", la inspiració de Josep Maria de Sagarra reflecteix les seves "complicacions morals i sentimentals" (2) i el seu "Comte Arnau" és, desmesurat i simbòlic, molt més "ànima damnada" que el de Maragall, la glorificació de l'heroi nietzscheà que ha semblat ésser, molt de temps, l'aspiració i el model de Sagarra. Amb la maturitat, però, amb l'exili i la disciplina que imposen a la seva fuga verbal les traduccions del teatre de Shakespeare i de la "Divina Comèdia" - magnes empreses reeixides que incorporen a la llengua catalana dos grans tresors de la literatura universal - sembla afirmar-se un retorn a la religiositat de l'adolescència: és el vastíssim "Poema de Montserrat" - setze mil versos, encara parcialment inédits - per on passen, amb tots els episodis històrics de la Muntanya Santa catalana, tots els temes cristians de meditació. Els fragments que hom coneix d'aquesta magna obra permeten de veure-hi el poeta, igual a ell mateix, endut sovint per la seva prodigiosa facilitat, més instintiu que reflexiu, impregnat del sentiment de la terra, ric d'imatges i de perfums, musical i a estones abrupte com les mateixes cançons populars que ell ha sabut glossar - i crear - millor que ningú. Es a dir, el poeta que ja revelava Alexandre Plana en incloure "Egloga venatoria" i "Chôra" a la seva Antologia i que ja es troba, gairebé sencer, en "Poemes i Cançons", recull dels seus tres primers llibres. Un poeta més obedient a la sensació que al raonament, refiat del seu do verbal que el sabrà treure tothora de dificultats - aquell mateix do verbal que als ~~divuit~~ anys ja se l'enduia en evocar "La mort de Joan de l'Os" i que als vint-i-un li dictava "El mal caçador", el seu primer gran poema. Un poeta que es salva sempre pel seu sentit íntim de les veus de la terra - de la llum, del so, del tacte de la terra - que es resumeixen, per al narrador de "Chôra", en

...tot aquell perfum de cabelleres
que eternament ha de quedar-te als dits.

(1) "Josep Maria de Sagarra", per Melcior Font - Quaderns Blaus - Barcelona, s. d. (1933?)

L'edat, i també la precocitat de la inspiració, feien de Joaquim Folguera (Sabadell 1893-1919) el contemporani i el company de Sagarra. Però Folguera fou un d'aquells poetes que els déus han marcat per al dolor i per a la mort prematura. Hom l'ha comparat a Jules Laforgue; també podria evocar-se l'ombra il·lustre de Giacomo Leopardi per a representar aquest poeta elegiac, el poeta del silenci

..... tímid i misteriós,
vast i amb una sensació vegetal,
innúmer i a la vegada total,

que tota la vida ha cercat debades l'amor, per a només trobar la mort, i que canta Nadal, els Reis, el Diumenge de Rams, la Setmana Santa, amb accENTS humilíssIMS de creient, tot descrivint, en aquell ample poema impressionista que es diu "Aquesta nit", la inèdita impressió que treia d'una funció dels Ballets Russos, o la terra eixuta que haurà d'acollir el cos que cada dia s'ajup més cap a ella, i aquella soletat que sap millor que tota joia conservar el record de la bellesa i de l'amor.

Joaquim Folguera fou, no solament el poeta de tres volums de versos que reuneixen en cent pàgines, fins a la patètica interrupció del "Cant a les tres dees castes", tota la seva variada inspiració lírica - els seus sonets amorosos, les seves "Elegies" tenen la gràcia dels millors moments de Carner - sinó també el lúcid comentarista de les corrents modernes de la poesia catalana. Per això ningú no trobava excessiu que el Premi de Poesia creat per la Generalitat de Catalunya fos posat sota la seva advocació i que poetes consagrats - Carner, López-Picó, Riba, Sagarra, Lleonart, Clementina Arderiu - o joves esperances com "Pere Quart" fossin recompensats amb aquest Premi Folguera, que els Jocs Florals de l'exili pietosament perpetuen. I si hom podia classificar en els seus començaments Joaquim Folguera com un adepte del cubisme balbucejant d'Apollinaire i de Picasso, aviat la seva inspiració es transformava i esdevenia més profunda, més patètica, convertint-lo en un dels poetes catalans que més autènticament han expressat els neguits i les esperances de la joventut.

El destí de Joan Salvat-Papasseit, com les dates de la seva existència (Barcelona, 1894-1924), són paral·lels als de Folguera, per bé que els seus orígens fossin ben diferents dels del poeta de Sabadell.

Ell és l'autodidacte enlluernat per les darreres novetats de l'esperit. De l'anarquisme passarà al futurisme i al cubisme, com de les exaltacions dels "Manifestos" demolidors a un amor de la forma i a un esperançat, però que vague, cristianisme. Maragallia, té accENTS patriòTICS en "Les Conspiracions" i un franciscanisme difús que acoloreix de tendresa "Res no és mesquí" i "Tot l'enyor de demà". Els cal·ligrames dels seus "Poemes en ondes hertzianes" podien escandalitzar aleshores, com escandalitzaven o sorprendien els d'Apollinaire, el seu model. Però la generositat d'aquest rebel que signava "Gorkiano" els seus primers escrits en castellà, el seu panteisme inicial que es transmuda en suau religiositat, la deu popular que raja sempre en els seus versos i sobretot l'erotisme sublimat del "Poema de la rosa als llavis" i d'aquell deliciós llibre pòstum "Ossa Menor", asseguren a Salvat-Papasseit, mort als trenta anys, quan tantes coses podien esperar-se de la seva inspiració, un lloc destacat a totes les antologies catalanes.

Res no és mesquí

perquè la cançó canta en cada bri de cosa.

Avui, demà i ahir

s'esfullarà una rosa

i a la verge més jove li vindrà llet al pit,

assegura el poeta. I aquesta veritat sublima en or fi de poesia la sensualitat exacerbada dels seus versos, el seu avantguardisme formal, l'anarquisme romàntic que sempre hi haurà latent en els escrits d'aquell que, als vint-i-tres anys, llançava la seva "fulla de subversió espiritual" sota el títol ibsenià "Un enemic del poble".

Laforgue, Apollinaire... Ara caldria esmentar André Breton o Pierre Réverdy per a situar la figura singular i enterca de J. V. Foix (Sarrià, 1894). Ell és el surrealist "avant la lettre", l'explorador d'un subconscient fabulós i d'un tresor de somnis, l'avantguardista que, a diferència dels de París de 1925, refusa l'escàndol gratuit i la blasfèmia. Perquè el burgès assenyat que escriu versos revolucionaris és també el surrealist que es sotmet en "Sol, i de dol" a les regles més estrictes de la regla i de la prosòdia. I això no és pas l'índici d'una evolució sobtada de la seva actitud espiritual, ans la confirmació del seu rigor líric, ja que a "Les irreals omegues", el seu llibre següent, la forma

torna a ésser la de "Gertrudis" i de "KRTU", és a dir, la traducció, en imatges d'una precisió i una riquesa visual inaudites, de totes les exacerbacions del desig, de les més audaces deformacions que ofereix la visió onírica. Un clàssic, podríem definir-lo, nògrit de Ramon Llull, ple d'un noble sentit de superioritat, que li fa exclamar

Sóc el qui sóc per ~~maximales~~ barrancs sense embratge
I faig un clam del silenci de tots
i que s'esmerça rigorosament en els exercicis d'una fantasia desbridada, típicament romàntica, sense mai perdre la seva altiva elegància, el seu sentit de l'idioma, la seva limpidesa exemplar.

Tota altra cosa és, a despit d'alguna semblança superficial, Sebastià Sánchez-Juan (Barcelona, 1904), fill de pare murcià i de mare menorquina, versàtil en la seva mateixa facilitat i mancat massa sovint d'un rigor crític i d'una continuïtat en el pensament. La seva "Oda al Poble Nou" causà sensació un dia, per la seva felic barreja de popularisme i d'avanguardisme, i els seus "Poemes de promès" són fines estampes d'amor. Però ~~un excés de verbalisme, per no dir de declamació, i la joguera singular que l'empeny a escriure, en català, en castellà i àdhuc en francès, poemes condemnats a la inanitat, fan eixirca aquesta veu que un dia pogué il·lusionar per la novetat i la frescor del seu accent.~~

En molts aspectes se li assembla A. Esclásans (Barcelona, 1895). No és pas que l'autor del "Sistema" hagi cedit, com el poeta de "Fluid", a la temptació de la novetat, de l'audàcia extrema. Al contrari, A. Esclásans s'ha creat el seu propi i rigorós classicisme, les regles acadèmiques severíssimes i ambicioses dintre les quals, com el paleta damunt els plànols d'un arquitecte, ell va bastint a l'edifici sumptuós i solemne - una basílica de marbres, pòrfids i bronzes, ornamentada amb draperies de velluts i sedes - que és la seva obra. No costa gaire d'endevinar, però, tot llegint els seus quinze llibres de "Ritmes" o els vuit volums de les seves "Odes" o els "Sonets intel·lectuals i espirituals" o els altres innombrables reculls que, amb una impressionant fecunditat, ha anat escrivint i publicant, en edicions d'autor, durant els quinze darrers anys, que Esclásans és un romàtic exacerbat i que, més que la lílio de Valéry segueix la del surrealistisme que deslliga les fonts de la inspiració. Lá d'Esclásans esdevé així una cascata de mots, d'i-

dees, d'imatges sumptuoses, pretesament sotmesos a un rigor intel·lectual que és el famós "Sistema". Una sensació inevitable de monotonía, per no dir d'artifici concertat, se'n desprèn. Això no vol dir que una severa antologia no pogués extreure, dels milers de versos retòrics, uns quants - potser molts i tot - moments de pura poesia i d'absoluta bellesa formal, feta de vegades d'una simple acumulació de paraules sonores

oh flauta, timbal, violí, cornamusa; tendreses,
rialles, besades d'amics i d'amigues, commosa
dolcesa sublim del turmont del repòs!

i que aconsegueix algun cop la pura emoció civil del seu "Adéu, President"

Mai més no seràs el menaire del poble que aviva
l'estel tremolós en la nit per clavar-lo per sempre
damunt la bandera barrada, i el veu com s'allunya
tenebres endins, i altra volta segueix les ombrosoes
cruilles dels passos heroics.

A. Esclatas, que és un crític excellent i un contista meritori, ens dóna, encara - quan sap sobreposar-se als seus complexos i sèries de perseguit i incomprès - el rar i meritori exemple d'una vocació intel·lectual indefallent, devoradora d'una vida - que pretén de cercar la vida i els homes només en els llibres - i que s'esmerça dramàticament a sotmetre la seva pròpia facilitat a un rigor sistemàtic, ^{condemnat} ~~destinat~~ a no fer escola.

13.

Alfons Mescres, Ramon Vinyes, Ambrosi Carrion, Lluís Valeri, Carles Soldevila, Jeroni Zanné, Joan Puig i Ferreter... Heus ací uns quants noms que una antologia de la poesia catalana semblant a la d'Alexandre Plana, feta pels volts de 1920, no hauria pas pogut negligir. (Gairebé tots ja estan inclosos a la de 1914). Com no hauria pogut silenciar, per raons ben diferents, el d'Eugenio d'Ors. Però aquests homes, per motius diversos, abandonaven el camp de la lírica per a passar-se a d'altres activitats - el teatre, la novel·la, el periodisme, el bufet o la burocràcia - o per a esdevenir "universals" com el difunt Xènius. Després de vint-i-cinc anys d'allunyament de les lletres, Lluís Valeri (Barcelona, 1891) hi ha tornat amb cinc volums de versos, els títols dels quals revelen l'embició del poeta, que s'acara amb temes vastíssims d'inspiració cristiana ("Poema de l'Amor i Eva", "Somni de la Vida Eterna", "L'Intim Combat", "Camps Elisísis") i els resol amb l'elegància d'un perfecte coneixe-

dor dels bons models i amb una gran riquesa de versificació.

Més constant en el comerç de les muses, Ferran Soldevila (Barcelona, 1895), ha publicat, entre 1916 i 1921, diversos llibres de versos fluids, regulars de forma i d'una velada emoció que transcendeix en el paisatge extern o en l'evocació íntima "La ruta invisible", el seu darrer volum recull, revela prou com l'esplai líric segueix essent la millor evasió d'aquest eminent historiador, que ha conreat també el teatre en vers, amb tragèdies ("Guifre", "Matilde d'Anglaterra") i amb farses líriques com "L'Hostal de l'Amor", un dels èxits més autèntics del recent teatre català.

També la fidelitat d'un Alfons Maseres (Sant Jaume dels Domenys, 1884 - Tolosa del Llenguadoc, 1939) a la rima i al ritme, que ens deixa va mostres de la seva activitat poètica fins a les vigilis de la seva mort ("Invocació", "Poemes minúsculs") el fan creditor a un esment. Les seves traduccions de Leopardi i de Musset són ben meritòries.

Gairebé contemporani seu, Josep Sebastià Pons (Illa del Tet, 1886), ens dona la veu més pura del Rosselló, com Jaume Agelet i Garriga (Lleida, 1890) es fa l'interpret fidel de l'horta lleidatana. Professor l'un, diplomàtic l'altre, llur fidelitat al paisatge i a l'esperit del terren on han nascut fa que aquest, per damunt de les distàncies, sigui evocat amb amor i transfigurat en llurs versos. El Josep S. Pons de "Canta perdiu", sonor de popularisme, però afinat per totes les il·lusions dels grans ~~exòticos~~ lírics francesos, profundament català per damunt de tot - potser més que mai quan es troba presoner al fons de Curnàndia - és comparable al Jaume Agelet que escriu i edita els seus versos a Holanda o a París i que sap cantar, amb un patetisme que desborda l'estriicta rigor de la forma, la "Cantilena del fill vell" o els bancs verds de l'estudi, damunt el fons gebrat de l'hivern lleidatà. Els mateixos títols dels reculls de Pons ("Roses i xiprers", "El bon pebrís", "L'estel de l'escamot", "Canta perdiu", "L'aire i la fulla" i "Conversa"), com els d'Agelet ("Domassos al sol", "La tarda oberta", "Hostal de núvols", "Els fanals del meu sant", "Rosada i celístia" i el recent "Pluges a l'erm") diuen prou quina és l'actitud espiritual d'aquests dos homes de cultura ciutadana vastíssima, d'un lirisme passat per tots els gresols del classicisme i de la modernitat, però que saben mantenir-se fideis a una terra i a un paisatge. Es

també el cas d'un altre rossellonès, Carles Grandó (1889), popular i musical quan canta els paisatges i els costums de la Catalunya d'enllà de les Alberes.

Es també, en part, el cas de Ventura Gassol (*La Selva del Camp*, 1893), que es revelava l'any 1917 amb "Amfora". Però el poeta místic i sensual de les "Cabelleres vellutades" i d'aquella "Temptació" del pobre frare sarriganenc, esdevé aviat l'autor de "Les tombes flamejants" i d'"El Crist dels vents": és a dir, el poeta patriòtic per excel·lència dels darrers vint-i-cinc anys de Catalunya. En els seus primers versos, l'home es trobava en mig d'una lluita sense treva entre la terra inconscient i Déu. La seva "pàtria de les tombes flamejants" que ell canta, li donarà un sentit i una orientació a aquesta lluita, i el patriotisme s'ajustarà sense esforç a la retòrica sensual dels seus versos. Si després, desligat de les preocupacions polítiques que un dia feren emmudir la seva lírica, Ventura Gassol ha pogut esdevenir l'autor de "Fleurs" o de serens càntics d'amor i de melangia, el sentiment pairal que vibrà en el seu recull més popular, evocat a través d'una gran devoció a la terra - vivent i olorosa com una dona estimada - ha de dibuixar per sempre la silueta inconfundible del poeta de "La Nau".

J. Millàs Raurell (Barcelona, 1896), home de començos prometedors, deixava la poesia després de tres llibres de versos que colpien per un cerebralisme la música del qual era, segons Folguera, "un ball de bastons, en el qual de tant en tant se sentís el so d'un contrabaix". Joan Arús (Castellar del Vallès, 1891) vol cercar en un elegant classicisme - que té per expressió principal "Les Absències", recentment reeditades - un vehicle smable per a la seva visió del món, entre bucòlica i elegíaca. Lluís Bertran i Pijoan (*La Canonja*, 1892), era també elegiac, - tormentat i religiós, però, a l'enens, - quan cantava "el seu pare" o el fabulós "límit d'or". Com el simbolista Francesc Sitjà (Sant Martí de Provençals, 1880), o amb el parnassiat Jeroni Zanné (Barcelona, 1873), que fou un dels introductors del wagnerisme a Catalunya, com Pere Prat i Gaballí (Barcelona, 1885) i Vicenç Solé de Sojo (1891), també ensorrats del lirisme francès de primers de segle, aquests poetes, un dia notoris, han defraudat, amb un llarg silenci, les esperances que desvetllaven amb llurs inicis. Són, tanmateix, noms que cal esmentar per a tenir una visió com-

pletea d'una època ja un xic distant de la poesia catalana.

14.

Marià Manent (Barcelona, 1898) és l'exquisit autor de "La Branca", de "La collita en la boira", de "L'aire daurat", de "L'ombra" - és a dir d'alguns dels reculls més sensibles, més harmoniosos, més discrets de la nostra poesia. Aquest adjetiu - exquisit - s'acut immediatament al que vol determinar el caràcter predominant d'un tal lirisme, contingut, fet de sentiments refinats i d'imatges difuminades en la boira, en el qual les passions esdevenen més decoratives que tempestuoses. Per bé que hagi cantat amb un ample poema, mig sensual, mig religiós, la vinya, o el fang del qual Déu feia l'home, la poesia de Marià Manent podria representar-se millor amb dos versos de "L'ombra":

Tristesa perfumada, rossinyol de la nit:
amb sospirs al meu son vas fent una corona.

Però aquest poeta idílic i ensembles alegiac, que sap treure imatges delicades de la impressió sonora d'uns carros matiners és també, per a tots els catalans, amics de les lletres, el traductor de Kipling i de Keats, l'impecable realitzador de les "Versions de l'anglès" i de les adaptacions de poesia xinesa contingudes a "L'aire daurat", i aquestes aportacions a la nostra literatura, reveladores d'unes devociions que expliquen en part la pròpia poesia, ^{ens} hauran permès d'omostrar-nos una riquesa invaluable i el coneixement perfecte d'alguns dels poemes més difícils - dels més refinats també - de la lírica universal.

Al costat del nom de Marià Manent sembla justificat d'estampar el de Tomàs Garcés (Barcelona, 1901) ni que només sigui per un cert parentiu en l'expressió (visible sobretot en "El somni", "Paradís" i "El senyal", fa poc reeditats amb interessants prefacis). ¿Qui podrà oblidar el crit d'admiració, la sensació de novetat que van produir, l'any 1922, les "Vint cançons"? Llur neopopularisme esdevingué aviat popularíssim, i els compositors les embolcallaven amb llurs melodies més expressives. Cinc edicions - cas insòlit en la poesia catalana - testimonien fins a quin punt aquestes cançons que, segons Sagarra, "haurien fet tornar en Maragall boig d'alegria", van commoure el nostre món literari. La lírica catalana s'havia apartat massa de les deus populars; s'havia tornat, pot-

ser, excessivament cerebral o arbitrària, quan no abstrusa. Tomàs Garcés la posava novament en contacte amb aquella frescor impoluta del romanes i la cançó - era el miracle que, paral·lelament, efectuava Garcia Lorca en la poesia castellana amb el seu "Romancero Gitano". - "L'ombra del lledoner", més ambiciós, continuava aquesta vena ~~mag~~ neopopular, de la qual s'apartava un xic, púdicament, - amb una pudicícia d'home madur - en els seus reculls posteriors, sense mai renegar-ne del tot: vegeu "El Caeçador", "La nit de Sant Joan" i "Grèvol i molsa". Alguns crítics poden creure que l'esforç de "retorn al poble" efectuat per Garcés només ha reeixit a mitges. Es molt probable que Sagarriga, menys refinat, sigui també més popular, amb la dosi de barroteria que això comporta en el gust. Però l'obra de Tomàs Garcés, breu com és, ha tingut i té encara una virtut: la de recordar als poetes catalans la font eterna de lirisme que és la cançó popular.

Aquest recordatori, en tot cas, no haurà pas calgut en cap moment a Josep Gimeno-Navarro (Barcelona, 1901). Aquest antic impressor i futbolista, esdevingut delicat pintor i poeta, no ha deixat mai la fidelitat a una inspiració popular que, de vegades, més que seguir la melodia del flaviol, es gronxa en la sonsònica d'un acordió ("Poemes de raval", "Festeig", "El Moliner invisible"). Però una distinció natural de l'esperit, una ingenuïtat que posa el seu tendre vel d'imatgeria en els panorames del port i del raval i, en filigrana, una religiositat autèntica que ha trobat al capdavall la seva expressió en els més recents volums del poeta ("L'enyor perdurable" i "Les ales dels àngels") salven ^m la poesia de Gimeno-Navarro ~~de~~ ^{alguna} caiguda en la banalitat o en el prosaisme més o menys pujat de to del pintoresc, tot permetent-li de fer-nos sentir, per damunt dels paisatges urbans o dels espectacles dolorosos del món, ~~una~~ fresca veu ~~que ha~~ brollada del poble.

Jaume Rosquelles i Alessan (Barcelona, 1897) dil. Iusix, en canvi, la seva religiositat fonamental en un cant amorós, que arriba al vibrant erotisme de "L'intim paisatge", passant pels exercicis variats - odès, sonets, epigrames - de "L'ànima nua", on el poeta canta els seus cinc sentits perquè li "serveixen per fruit la vida" però també per a conèixer l'ànima que vibra a dintre seu. El teatre poètic ("Encegament", "Guillot de Cabestany", "Els set llebrers") ha trobat també en Rosquelles un

dels seus pocs autors. Un autor exigent amb ell mateix i que sap combinar l'interés de la fabulació amb l'elevació del llenguatge.

Hom pot ajuntar sense massa esforç al nom d'aquest poeta el de J. M. Rovira i Artigues (Barcelona, 1902), que en tres recolls de poemes ha evocat sense afectació les joies de l'amor i de la llar, la bellesa dels paisatges, l'amistat i una dolça devoció que fa tremolar el seu cant viril ("A l'ombra de l'amor").

Tots aquests poetes, ja ho hem vist, canten l'amor. Però a totes les líriques nacionals, la veu femenina sembla que trobi uns accENTS més patètics o més sincers que la dels homes per a descriure les delícies o els turments de la passió. Recordeu Louise Labé, Elizabeth Barrett-Browning, Marceline Desbordes-Valmore, Alfonsina Storni... En la poesia catalana de la primera meitat d'aquest segle, i després de la gloriosa dègona que és Na Maria Antonià Salvà, la veu femenina no ha temps menecat. Es una veu, però, que no ultrapassa un cert registre de tendresa o de pudicícia. Roser Matheu (Barcelona, 1892), poetessa i filla de poeta, dotada d'una fina imaginació i un tendre patetisme, troba en el "Poema de la fèm", després de les seves "Cançons de setembre" i de "Carena", uns accENTS i una elevació que li donen singulars encerts expressius. Maria Perpinyà (1901); Palmira Jacquetti (1895), autora de cançons delicades; Maria Teresa Vernet (1907), novel·lista i en-soms autora de poemes evocadors; Concepció Casanova (1906), així com la magna poc prodigada i exquisida Anna Maria de Saavedra són exemples destacats d'aquesta vocació poètica de les dones. La rossellonesa Simona Gay ha trobat en el seu recull "Lluita amb l'àngel" un bon equilibri entre la seva adoració per la natura i les inquietuds de l'esperit.

Però el més alt exemple de la poesia catalana femenina és, en el nostre temps, el de Clementina Arderiu (Barcelona, 1893), tant si canta la joia de viure, l'amor sense reticències, els fills que arrodoneixen la seva vida, les nits de primavera - o els soldats caiguts a la guerra, perquè el seu lirisme no defuig el contacte amb la realitat. De "Cançons i Elegies" (1916), el llibre dels seus débuts, a "Sempre i Ara", que li valia en 1938 el Premi Folguera, la lírica de Clementina Arderiu segueix una línia segura, simplicíssima, teixida de serenitat i de fortitud, que reflecteix, com una aigua tremolosa, les emocions més altes

i els més nobles ideals. Muller d'un alt poeta, la seva pròpia veu ha sabut mantenir-se ben personal. I en el recent recull de les seves "Poesies completes" sembla que ens doni, en el darrer poema que reforma la singular unitat d'una obra esgraonada en quaranta anys de inspiració, quina és la clau del seu lirisme tan personal:

Només que cerqui en mi mateixa
no em puc esgarriar;
fidelitat trobaré sempre
al meu mateix cantar.

15.

Es una absurda empresa l'intentar classificar els poetes per dates de naixença i àdhuc per les de llur aparició en la contesa lírica, de cara al públic - a un públic restringit o popular, selecte o barroer, però un públic al capdavall. En l'intent d'enumeració esbossat en les pàgines anteriors i que es basava en aquella divisió ben xic arbitrària coneguda per "generacions", molts noms ja fugien de l'apartat que els hauria correspost per llur edat, per a encabir-se entre veus més madures o més joveçanes. I, així que comencem de trobar les afinitats que uneixen determinats escriptors, aquesta classificació cronològica - la més corrent i potser la més lògica, a los antologies - esdevé impossible. Així, entre la que podríem dir-ne generació de l'any 30 i les promocions dels anys 35 a 39, els comportaments són ben difícils. La coincidència en l'edat no presuposa pas necessàriament una identitat de gústos, ni la publicació en un mateix any d'un primer llibre de versos vol dir allistament a una mateixa escola poètica. Hi ha modes, és cert, en poesia com en tot. Però també hi ha esperits singulars, i aquesta és una de les millors raons de vitalitat d'una poesia.

Enumerem, tanmateix, uns quants d'aquests poetes dels anys 30 i següents, que llur personalitat fa destacar d'entre els altres.

Pere Guilenyà (Montserrat, 1897), hauria d'ésser normalment el poeta que més visiblement dugués l'empremta francesa en la seva obra. Viu a París durant molts anys i és a París on es desvetllava la seva vocació poètica. Però si, en determinades composicions ("A Barcelona", "Abella") el seufritme evoca la melodis valéryana de Palme, el seu esperit es complau sobretot en els temes pairals ("Evocacions") o en elegies amarades

ddenyor. L'arquitecte Pere Benavent (1899), en canvi, si bé no defuig la cordà greu, conrea amb gràcia l'epigrana i la cançó amorosa ("La rialla als llavis"), en la qual troba de vegades l'encert de música i d'expressió que fan el mestratge del Carner de "Bella terra, bella gent". Benavent és, sobretot, un artista i un gran enamorat de Barcelona, a la qual ha dedicat nombrosos i afuats poemes.

La lírica introspectiva de Joan Mínguez (1900) s'adiu amb la gravetat xopa d'a poesia dels seus "Dies verges" i amb la penetració psicològica d'"Magia, la generosa". Novel·lista de temperament com és, el seu llarg silenci fa temer que Joan Mínguez hagi oblidat, a profit de la literatura d'imaginació, la melòdia dels seus "Nocturns".

Aquest temor no és permès en el que es refereix a Rossend Llates (1899), després de la publicació del seu nou ~~llibre~~ recull "Sentiment i paisatge". Una facilitat gairebé miraculosa per la rima, un sentit finís sin d'a idioma, una versatilitat que va de la meditació de "L'Infinit" al popularisme elegant de "L'oreig entre los canyes" són la millor garantia d'a la perseverança de Rossend Llates en un exercici que per a ell - lliurat com està de ple a la composició musical - pot semblar accessori i en el qual només dóna notes superficials o massa breus. Alguna cosa de semblant podria dir-se d'Armand Obiols (Sabadell, 1904), si, en el continu combat entre la seva exigència de perfecció i la seva inspiració poètica, no es quedés, gairebé sempre, en un modest però infructuós terme mig de silenci. I, tanmateix, la seva "Oda a Catalunya" té el valor representatiu de tota una obra en potència que qui sap si un bon dia arribarà a cristal·litzar.

El nom d'Obiols evoca de manera irresistible el d'un altre poeta de la que un dia fou encunyada "escola de Sabadell" o, més exactament, "grup de "La Mirada". Sota el pseudònim de "Pere Quart", Joan Oliver (Sabadell 1899), ha publicat tres reculls de poesia que figuren entre els més interessants de la poesia catalana moderna. Si a "Les Decapitacions", al costat d'un partit pres de novetat, trebavem poemes afinats d'una tendra malícia, com aquella imatge moderna d'una innocent Salomé

obscena sense malícia
i nua com un estel,

el "Bestiari", que li mereixia el Premi Folguera de 1936 era, evidentmen-

enginyós, però anecdòtic, i recordava els "nimerick" grats a Ogden Nash i els "nonsense songs" del vell Edward Lear. A "Saló de Tardor" (publicat a ~~1904~~ i reeditat parcialment a Barcelona) el poeta troba, amb l'amargor del dolor i la punyida de l'esperança, tons més humans i accENTS de genuí dàmatisme. Molts dels poemes d'aquest darrer llibre són la sublimació del graciós anecdòtisme que acoloria el divertit "Bestiari" (penso en les tres "Parreries" i en les "Nits"). Són també la demostració de com era prematur de classificar Pere Quart com a poeta humorístic.

També seria abusiva aquesta etiqueta si l'aplicàvem al valencià Francesc Almela i Vives (1903). Més que humorística, la vena d'Almela podria dir-se satírica i moralista i ens fa recordar que Jaume Roig i els poetes del "Cancioner satíric valencià" eren els seus avantpassats. Al seu recent recull "La columna i les roses", al costat de "La bella dama del museu" i "Jardí", segurament les més ambicioses d'aquestes composicions satíriques, hi ha "El camí" i "La nit", que tenen tot un altre accent, ple de greus ressòs. Les "Elegies" de Bernat Artola (Castelló de la Plana, 1904) l'emparenten, en canvi, amb Auziàs March. El seu lirisme és abundant, cordial, lleument retòric: nova penyora del Renaixement poètic valencià, que cada dia compta amb més sòlides valors.

Miquel Záperas (1898 Barcelona, 1898), amb "Pietat" i "L'Espiga", com amb els seus "Paisatges", conreà, com Octavi Saltor (Barcelona, 1902), el lirisme religiós ensembles que la poesia amorosa. Tots dos mereixen encara un especial èmfasi per llur infatigable tasca de promotores de noves vocacions poètiques. Una d'aquestes, que emmudí massa aviat per a assolir la consagració pública, fou la de Ramon Juncadella (Barcelona, 1903-1923). El seu recull pòstum li ha guanyat l'afecte dels més delicats amics d'una poesia en tot menor, banyada en un dolç erotisme i plena d'un furiós desig de viure.

En parlar de l'escola mallorquina era obligat d'esmentar el nom de Guillem Colom. Avui que, per la implacable eliminació dels anys, el seu nom esdevé el portaestendard de la lírica balear - amb la gloriiosa excepció de Na Maria Antonia Salvà - és més just encara de fer ressortir la importància que té la seva obra en la moderna lírica catalana. Guillem Colom, amb els seus tres darrers recells "Cançons de la terra", "Ofrena mís-

tica" i "Terra endins", s'acosta al terror i sap trobar la vena elegíaca més punyent. Amb el gran poema "El Comte Mal", darrera de les evocacions èpiques del mite del Comte Arnau - però d'un Comte Arnau mallorquí, del segle XVII - que no desmereix pas de les de Maragall i Sagarra, i que li és un motiu per evocar tot el passat i la fesomia més íntima de la illa, Guillem Colom es posa en el primer rengle dels nostres poetes. L'obra lírica de Miquel Forteza, aplegada tota en el volum "L'intim reger", revela un esperit aristocràtic, d'emoció continguda, que sap glossar amb to escrivint les cançons i corrançs populars.

Novel·lista dels suburbis i de l'adolescència tormentada pels desigs, Xavier Benguerel (Barcelona, 1905) és també un autèntic poeta, que en els seus primers versos desgranava les meditacions metafísiques d'Adam, per a passar després, del verset d'accent bíblic al ritme clàssic, enamorat de la forma perfecta i seguidor de la lílio de Valéry fins a donar una versió exemplar del "Cimetière Marin".

Anotem, per cloure aquest apartat, el nom d'Alfons Serre i Baldó (Barcelona, 1907) que, sota el pseudònim "Andreu Maristany", donava el seu primer volum de versos "Càrcer" com una prometença - mantinguda a l'exili - d'una vocació autèntica de poeta líric, i que, ultra aquesta perseverança en el conreu de la poesia té el mèrit d'haver escrit, amb Rossend Llantes, un "Recull de Poètica Catalana" que, com a únic, és encara més preciós per a tots els escriptors de la nostra llengua.

16.

Si una generació de poetes pogué posar-se sota l'advocació de Joaquim Folguera, traspassat en plena joventut, bona part dels joves que començaren d' compondre versos després de 1934 acceptarien d' graça d'un altre elegit d'ells déus, el poeta mallorquí Bartomeu Rosselló-Pòrcel (Ciutat de Mallorca, 1913 - Barcelona, 1937). El seu volum "Imitació del Foc", perfecte de forma, variat d' inspiració, ric de sentiment i saborós d'influències barroques sàviament assimilades, ha esdevingut el breviari dels nostres poetes més joves. El nom de Rilke ~~ha~~ agut davant al lector davant d'aquests finíssims poemes, fruit d' una gran sensibilitat i una vasta cultura, on vibra la joia de viure i un pregón sentiment de la natura.

Darrera d'aquest nom, ungit per la mort i per l'afecte dels seus

contemporanis amb un prestigi gairebé mític, d'altres s'imposen: el de Josep M. Boix i Selva (1914), que passava de la poesia imatjada d'"Angle" i "Soledat abrupta" a les estampes pintoresques d'"Copaltes i mirinyacs" i a l'estrenu exercici que ha estat la traducció integral del "Paradís Perdut", dà Milton; el de Josep Janés i Olivé (Barcelona, 1913), poeta d'un amor que oscila entre el somni i el desig, destre manipulador de tota una delicada imatgeria dà roses i sedes, llunes i àngels; el dà Joan Teixidor (Barcelona, 1913), intel·ligentíssim, profund i alhora ègil, una de les veus més punyents i personals de la seva generació ("L'aventura fràgil", "Camí dels dies") que ha trobat, amb els púdics accents elegiacs d'"El Príncep" la seva expressió més personal; el del balbucejant Ignasi Agustí (Barcelona, 1913), que ha deixat les puerils evocacions d'"El veleter" per la novel·la castellana, més lucrativa; el de Joan Vinyoli (1914) que feia un debut gairebé sensacional amb "Primer desenllaç" i que deixa sentir en "Les hores retrobades" la seva veu plena de gravetat i de melangia, rica dà les lliçons dels grans poetes alemanys; el de Joan Llucuna (Igualada, 1905), ple d'interrogants, d'ingènues admiracions, dà falsos infantilismes, amb la seva curiosa poesia martellejant d'associació de sons, on les rimes són dutes per llur melodia, gairebé més que pel sentit ("Aurora de l'Aregall"); el de Rosa Leveroni (1910), que assimila, en "Epigrames i Cançons", feminitzant-la, l'alta lliçó dà Carles Riba, del mateix Riba que parla, en el próleg d'aquest llibre, del "còmode virtuosisme, l'honestà transparència i la flama sense dany" de la poetes... (Diguem que aquestes qualitats han estat superades i elevades a una alta categoria d'emoció i de tendresa amb els poemes ulterior, reunits en el recull "Presència & record".)

Aquesta sola enumeració de noms i d'obres permetria el més franc optimisme respecte a aquesta escola de poetes truncats en llur desenvolupament per la nostra tragèdia i per les interdiccions que ha dut aparentadà. (1)

(1) He reservat per a cloure aquest apartat el nom de dos al-

(1) En la madrilenya-i oficial revista "ARBOR", Joan Bta. Torelló s'hi refereix ~~en suyo embate~~, en lamentar-se dels deu anys que a Catalunya manca una crítica sistemàtica i sostinguda, "diez años de silencio total para la mayoría, aparente o parcial para algunos grupos determinados". I més endavant s'excusa de la limitació forçosa de la seva visió dient: "Todo se ha hecho en privado". (Arbor, Febrer 1949). Aquesta situació, val a dir-ho, ha millorat en el que fa a l'edició, però no en quant a la ~~valvula~~ ~~caixa~~.

tres escriptors de la mateixa promoció que, amb llur originalitat i el curiós ressò d'aquest veu, es destaquen visiblement d'aquesta plèiade de poetes ben dotats. Són Salvador Espriu i Agustí Bartra.

Salvador Espriu (Sta Coloma de Farners, 1913) ha donat, amb els seus "intents de novel·la" i els seus reculls de versos (de "Cementiri de Sinenra" a "Les Cançons d'Ariadna", passant per "Mrs Death" i "Les hores"), un tò ençara inèdit a la poesia catalana. La forma del romanc sembla la que millor escou a la seva inspiració sarcàstica, de to medieval i llenguatge popular - sovint argòtic, tot i que aquest manlleu a la part més moderna i més efímera de la llengua viva sembla contradir-se amb l'acusat medievalisme, de gàrgola, dirieu, de la poesia d'Espriu. La mort, com en les denses gòtiques, barreja gairebé sempre la seva agra rialla en aquelles cançons que serien cíniques si no s'hi traïss, de tant en tant, una secreta tendència - la mateixa que clou la farsa de titelles que és la singular i poètica "Primera història d'Ester".

D'Agustí Bartra (1910), que a Barcelona donava, l'any 1938, el seu "Cant Corporal", clarament influït per Walt Whitman, pot dir-se que tota la seva copiosa i important producció ha estat elaborada a l'exili. Hom ha afirmat, en terres d'Amèrica, que era el líric més gran vivent d'a les llengües llatines", Elevant a aquest ditirambe el seu excés admiratiu, és evident que l'obra de Bartra a l'exili ("L'arbre de foc", "Mèrgias i Adila i "Odisseu") el fan creditor d'un estudi profund, que ja ha estat intentat però que hauria d'arribar a la valoració exacta - que potser encara és prematura - d'aquesta veu entusiasta, enduta sovint per un excessiu verbalisme, però emarada de lirisme autèntic, d'amor a la natura i a la humanitat, rica en imatges variades, en mots sonors, en pompes musicals. Una poesia de gran volada, que pot ésser declamada, però també meditada. El nom de Whitman sembla encara obvi per a parlar de la poesia de Bartra; salvant totes les distàncies, hom poëria esmentar igualment el de Victor Hugo. La publicació imminent de la copiosa "Antologia poètica" d'Agustí Bartra, confrontada amb la interessant tria de poesies d'autors nord-americans traduïdes al català pel nostre poeta, pot ajudar a situar en el moment actual, i amb tota la seva innegable importància, l'obra ja copiosa d'un poeta massa desconeegut a la seva pàtria i que pot afinar encara el seu instrument expressiu i fer més punyent la seva cançó.

¿Hi ha hagut mai, realment, a Catalunya, una poesia mística? A despit del "Cant dè Ramon" i dels "Idil·lis i Cants Místics", la resposta sembla negativa. Perquè Ramon Llull, esperit encès en l'amor de Déu, utilitzava els seus versos com a elements de la seva catequesis, i només una obra seva en prosa - una prosa poètica, és cert, que en cada paràgraf conté tanta poesia com en centenars d'estrofes rimades, àdhuc del mateix Llull - només el "Llibre d'Amic e Mat" és, realment, una obra mística autèntica, comparable a les més altes de Sant Joan de la Creu. En quant a Verdaguer, arriba a accENTS realMENT colpidors en la seva poesia religiosa quan la seva tragèdia personal li dicta les "Flors del Calvari".

Poesia mística o, més modestament, poesia religiosa; glossa de les devocions populars o de la literatura anònima de goigs i estampetes. La constant abundància de sacerdots en les tençons floralesques; la mateixa permanència del lema "Fides" al costat dels de Pàtria i Amor en aquelles conteses, han demostrat que una de les veus autèntiques de la nostra poesia era aquesta invocació a les fonts permanents de la fe cristiana. En alguns poetes, com en López-Picó, això forma una part, cada vegada més considerable, de la seva obra lírica. Però en d'altres, per força de l'hàbit sacerdotal o per fervorosa vocació de laic, una tal inspiració és permanent i gairebé anul·la les altres. El nom de Manuel Bertran i Oriola (1901) s'acut forçosament a qui vol concretar aquest devot acolliment a una sola llei de poesia. El seu darrer volum "Quaresma", d'una innegable perfecció formal, i que conté encerts d'emoció i de ritme com "La missa inacabada", ha fixat definitivament aquest poeta en el seu paper de comentarista dels esdeveniments religiosos - canonització de nous sants o commemoració de les diades assenyalades de la litúrgia.

La poesia de sacerdots és, ja ho hem vist, tradicional en la nostra lírica. Si un Mossèn Antoni Navarro transportava a les seves visions pirenencques l'expressió sublimada del seu sentiment religiós; si un Mossèn Ramon Garriga sap ésser, en el seu darrer llibre ("Somni entre palmes") tendre i evocador; si un Mn. Llorenç Riber sap conjugar, en un esforç reeixit, la seva sensualitat pagana i el seu afany d'enaltir

els nostres sants, Mossèn Camil Geis (Girona, 1902), descriu planerament paisatges ciutadans o íntimes meditacions. En canvi, Mn. Miquel Melendres (Tarragona, 1909), el místic arborat de "L'esbarzer incandescent" ha deixat fluir el dol abundant de la seva poesia pels viaranys de l'ortodòxia. Mossèn Pere Ribot (Vilassar, 1908), vingut més tardenament a la contesa poètica, aprofita totes les lliçons dels lírics més moderns. Els seus llibres "Laetare" i "Llengua de Foc" (aquest darrer, guanyador del Premi Ossa Menor, es compona de quaranta sonets de distints metres, tots inspirats per la Bíblia o per un tema eucarístic) són la penyora d'un temperament de poeta que sap conservar, en els clams de la seva autèntica religiositat, la reflexió de l'intel·lectual davant dels misteris de la vida. Tant Mn. Melendres com Mn. Ribot troben en l'Eucologí o en la Bíblia els temes de llur poesia; la manera com els transmuden, dintre una semblant perfecció de forma, revelen diferències de personalitat, canvis de registre que faran de bon seguir en l'obra ulterior d'aquests dos poetes entrats ja en la maduretat de llur talent.

Sembla una curiosa coïncidència (imposada en tot cas per la cronomètria) que en la gruixuda antologia de Gutiérrez-Janés el nom de Màrius Torres i Perenyà (Lleida, 1910- Puig d'Olena, 1942) vingui immediatament després d'aquests dos sacerdots-poetes. Perquè una classificació rigorosa per gèneres no sabria posar l'obra, malaugardament truncada i així i tot ja impressionant per la qualitat, sota cap altre epígraf que el de "poesia religiosa". La seva religiositat és, certament, una cosa vaga, indecisa, lluny de tot dogma i de tota denominació, que es debat en la solitud d'un esperit lúcid, que es sap marcat per la mort, tot interrogant-se desesperadament sobre els misteris de la vida. Els límits del sonet, que adoptava generalment aquest poeta pòstumament famós - s'han fet ja tres edicions de la seva obra completa - van esperonar-lo a un afany continu de perfecció de la forma. Sota aquesta perfecció extrema batega, inoblidable, el gran interrogant.

Dos dels reculls de poesia recents més destacats (ambdós coronats per premis importants) ^{es compenen també de} nom Xamí / poemes de franca inspiració religiosa. L'un, "Més enllà dels sentits", marca la reincorporació a la poesia d'un escriptor ja madur, poc fecund en producció fins ara: Ricard Permanyer. La seva meditació metafísica té ressons d'Auzias March. L'obra del jove

poeta balear Blai Bonet ("Cant Espiritual", però també el recull precedent, "Entre el coral i l'espiga"), d'un abrandat misticisme, utilitza les més desconcertants imatges i balbuceigs puerils, amb ~~ram~~ tonades infantils i encessos cants d'amor gairebé carnal.

El nom de Mossèn Carles Cardó no figuraix semblava destinat a figurar com a poeta a les històries de la nostra literatura. No obstant, les angoixes de l'exili - enyor i esperança, fosos amb una fe que es sap superior a totes les tempestes - han donat a aquesta veu plena d'autoritat una inspiració lírica que sap trobar la força expressiva, la bellesa formal, la vibració humana que fan els veritables poetes. El seu copiós recull poètic "El cantic nou", que duu el subtítol explícit "Poemes religiosos", conté encara un preciós i extens prefaci de l'autor que explica el seu concepte de la poesia inspirada en la religió i, més concretament, en la Bíblia. I el llibre ~~conté~~ enclou poemes densos i emotius, en els quals la llengua catalana adquireix la pompa i l'esplendor dels millors moments de Claudel.

18.

El panorama de la moderna lírica catalana és, ja ho hem vist, molt extens. De les dotzenes de poetes que hem anat trobant al llarg d'aquest estudi ben pocs n'hi ha - llevats dels ja difunts - que no continuïn servint il·lusionats, amb poques esperances - per no dir gens - de publicació, la mésma que dictava llurs primers cants. Però un especial esment, fill de l'interès esperançat que s'uneix a les noves promocions, penyora d'un demà gloriós, ha d'acompanyar els noms i l'obra dels poetes més joves o que s'han reyelat en els darrers anys.

Un grup d'aquests - Ramon Bech, Frederic Alfonso i Orfila, Josep Palau-Fabre, Osvald Cardona, Lluís Casals i Garcia - ja s'havien fet conèixer poc abans de la nostra guerra civil o en el curs d'aquesta. Hom no pot negligir la magnífica collita de roses poètiques - vermelles de sang, de dolor o de fe - que es produí a Catalunya mentre esclataven les bombes. Les veus que aleshores es deixaven sentir podien emmudir en els anys immediats: hom prou sabia que no era pas que llur inspiració s'hagués estroncat. Per això ha estat encara més satisfactori de veure

com aquell corrent subterrani emergia de nou i comprovar que les veus joveçanes s'han fet més segures, més senyores de llur verb i de llur pensament. Ramon Bech i Tavermer (Barcelona, 1918), ha passat de la varietat de temes i d'idees de "Noviluni" a la plenitud, perfecta de forma, densa de pensament, de "La Ciutat submergida". Frederic Alfonso i Orfila (Barcelona, 1913) fa seguir, a nou anys de distància, el seu tendre poema "Infant", ric d'intuïcions, per un volum de "Poemes" més ambiciosos i més cenyits i, sobretot, per uns emotius "Sonets franciscans". Josep Palau-Fabre (Barcelona, 1917) vol repetir la clàssica - i potser avui indegudament menyspreada- aventura del poeta-hohemi i duu a París les seves inquietuds i les seves revoltes de timid exacerbat, cristal-litzades en un volum aggressiu, "Càncer". Més tard, és la seva obra completa ("Poemes de l'Alquimista") la que ens és oferta, potser prematurament. En tot cas, l'empresa de Palau-Fabre és ambiciosa, i ja era hora que un poeta jove tingués el cinisme - autèntic o fingit- i l'audàcia que han caracteritzat els poetes maloïts, estil Rimbaud o Lautréamont, i que a Catalunya fan de tan difícil conreu. Una crítica fàcil i, fet i fet, inexistent, ha afiliat Palau-Fabre al moviment existencialista. Cal dir, però, que els versos de "l'Alquimista" són instant - sovint instant de poeta autèntic- més que teoria filosòfica.

Per a Osvald Cardona (Barcelona, 1914), l'evolució, en canvi, ha de tenir el to d'una aventura íntima, que la seva modestia no deixarà mai traslluir en el poema fins que aquest no hagi arribat a la seva conclusió. Agut crític del fenomen poètic, Cardona és també un dels nostres escassos teoritzants de la composició i la perfecció de la forma és, al costat de l'emoció continguda, la característica de la seva obra, dispersa en revistes i antologies. (Cal assenyalar, però, l'~~minent~~^{impecable} aparició del "Canzonieri" del Petrarca en la seva versió catalana, i la seva llarga tasca de traducció de l'"Orlando furioso" de l'Ariosto.) Lluís Casals i Garcia (Sabadell, 1912), que als vint-i-dos anys publicava el seu primer recull "Set Colors" ha adquirit, en els seus anys d'exili francès una major maduritat d'expressió i de registre.

Però aquests noms, poc o molt, ja sonaven abans de la nostra gran tragèdia. Entre els que s'han revelat després de la guerra cal posar

en primer lloc el mallorquí Miquel Dolç i Dolç (1912), que ha evolucionat feliçament d'un amarg to elegiac a la serenitat pouada en els clàssics llatins que ell ensenya i tradueix. El seu actual equilibri, després de la varietat de temes del "Somni encetat" el fa el més autèntic continuador de l'obra de Joan Alcover. "Elegies i paisatges" titulava, significativament, Maria Villangòmez i Llobet, poeta eivissenc, el seu primer llibre, i els següents han vingut a demostrar el constant progrés en la força expressiva i en la varietat d'inspiració d'un poeta que maneja amb seguretat el vers català i s'ajunta així al cor harmoniós de tots els poetes nous de les terres catalanes. Celia Viñas i Olivella, amb el volum "Del foc i de la cendra" aporta la seva veu femenina, tendra i a estones enjogassada. El seu poema "D'un epistolari" diu tota la màgia del Verb del Verb pairal amb una enumeració il·lusionada de paraules carregades de suc poètic. Amb Blai Bonet, ja esmentat, Llorenç Moyà i Jaume Vidal i Alcover, la jove poesia illenca completa una brillant plèiade, commativa i renovadora, que assegura la continuïtat i la renovació de la gloria tradició dels Costa i els Alcover.

També de València ens arriben noves i precioses aportacions. Xavier Casp, el més destacat, amb els seus volums ("On ~~vers~~, Senyor?", "Aires de Gangó") demostra que, partint de la forma popular, hom pot atenyir les excelsituds de la lírica més secreta i pura. El seu neopopularisme és, però, molt personal, i un accent patriòtic arborat fa vibrar sovint els versos d'aquest poeta tan original que ens ve del País Valencià. No és ell sol, però, qui dóna aquesta penyora de renovació i de fidelitat a la llengua pairal. Vicent Casp, amb els seus exercicis poètics gens negligibles, el joveníssim ^{Vicent} Andrés (^{i Esteller} "Donzell amarg"), i ~~la~~ ^{la} Maria Beneyto, que es revelava amb "Altra veu", són noms que cal retinir perquè ja duen al darrera una obra digna de respecte i admiració. Cal posar en paràgraf apart, però, el de Joan Fuster, de Sueca, que en el seu darrer recull "Terra en la boca", com en "Escrit per al silenci", que el precedia, demostra la seva alta qualitat poètica, la seva inspiració, la seva cultura i una riquíssima varietat de temes: en "Criatura dolcíssima", un vibrant poema d'amor; en "Cinc invocacions", la mesura del seu patriotisme, i en els tres "homenatges" (a Ibn Jafaixa d'Alzira, a Ausiàs March, a Teodor Llorente) la profunda rel del seu sentiment de

la poesia.

Noves veus a Catalunya, també. Lluís Gassó i Carbonell, autodidacte i efusiu, passa amb virtuosisme de les traduccions de Valéry, Mallarmé i Keats, a les composicions originals, riques de llenguatge i pròdigues en meditacions metafísiques dels seus llibres "Poema de l'amic", "Arbre" i "Atzurs rebels". També s'esmerça en exercicis de traducció (Valéry, Wilde, Eliot) i en cançons i poemes breus d'una rare harmonia Miquel Arimany, qui té encara un "Comte Arnau" escenificat, de brillant versificació i profunditat de pensament, i un "Poema de Crist" de vastíssimes proporcions, en avançat escalaorn.

En Jordi Sarsanedes (Barcelona, 1924), impregnat de cultura francesa, la joventut troba un exatori en la llibertat sobrerealista, temperada com en Paul Eluard per un regust de popularisme. Hom pressent tanmateix el retorn indefugible a la forma clàssica, a la serenitat de l'estrofa tancada, del sonet treballat. En canvi, el primer volum de poemes d'Antoni Ribera "Terra de somni" revela una ambició en la tria dels temes i de les formes poètiques, que es complau en els exercicis de digitació que són les seves acurades traduccions de poetes anglesos que clouen el llibre. Lluís de Rialp (Barcelona, 1920), poeta i músic, adopta un to de gravetat ple de ressonàncies.

David Sanahuja (1915) fa pensar en un Josep Carner volgudament privat de la música prenadora del mestre. Josep Romeu (1917) professor i musicòleg erudit, demostra el seu virtuosisme en una obra molt variada, reunida en un volum dens ("Recorts poètics i narratius", "Sonets, Elegia del mate, Nits, més enllà del somni") de forma perfecta, però sovint glacial. Joan Peruchó sembla més sincer, més intens, més sensual ("Aurora per a vosaltres", "El mèdium"). Jordi Cots, amb "Sinceritat", ha seguit la lílio - confessió pròpia - d'un Hölderlin i un Rilke. Albert Menent, amb "La nostra nit", es mostra sensible, decoratiu i tanmateix fort en l'expressió i audaç en els temes. Josep Pedreira, Joan Triadú, Miquel Viñas, Joan Guarro, Joan Barat ("Testimoni del silenci")... els noms dels poetes jove dígnes d'una crítica pertinent i rigorosa, allarguen venturosament la línia. Llur obra és avui, almenys, una promesa. (Per a molts, ja és una magnífica realitat). Coneguda fragmentàriament en molts de casos, ens permet

de creure, però, en la seva qualitat. El domini de la llengua és absolut la perfecció externa mai no és traïda. Una especial característica sembla ajuntar aquests poetes joveçans: l'horror al desmanegament, a la llincència, a la improvisació. En molts casos, diríeu que és una poesia de professors - o, si més no, d'universitaris. On són els temps de la paraula viva? L'exemple de Carles Riba, admirable però difícil, és el més seguit. Però hom obliga massa el de Josep Carner, no menys elevat com a model i, dintre l'aparent facilitat, no pas menys difícil. Sembla que entre els joves poetes regni la tendència a escriure una poesia hermètica, feta d'illusions i el lipsis, només intel·ligible per als que en saben "l'argument" i, en darrer extrem, sols entenedora per al propi autor. Un "retorn al poble" com el que, fa trenta anys, representaven les "Vint Cançons" de Tomàs Garcés, podria donar a aquesta poesia de seleccions - clandestina durant molts anys, no ho oblidem, i que no s'ha posat mai en contacte amb el gran públic ni ha afrontat els focs de la lliure critica - l'oxigen, la sang vermella que sovint li manca.

19.

L'exili, generador d'enyor, pot destilar també, en una gòtifica alquímia, l'or de la poesia. Per als poetes catalans allunyats de la Pàtria i voltats de veus estranyes, la necessitat d'expressar-se en català ha esdevingut gairebé biològica. Una benemerita institució - la dels Jocs Florals de la Llengua Catalana - ha permès de fer conèixer aquests esplais lírics, i el patriotisme d'uns quants editors ha contribuït no pas poc a difondre l'obra dels poetes catalans exiliats.

Ja he fet esment de l'exemplar activitat de Josep Carner a l'exili. La vocació poètica, que encenia en els seus darrers anys el gran historiador i periodista que fou Antoni Rovira i Virgili, ens ha deixat, amb "La Collita tardana" un breviari de fe en la llibertat, en Catalunya, en la nostra llengua, de vegades un xic massa didàctic, però sempre just d'expressió i de concepte. Un altre il·lustre intel·lectual català, el Dr. August Pi i Sunyer, ha cedit a la temptació lírica en poemes plens de gravetat. I ja hem assenyalat l'alta qualitat de la producció lírica de Mossèn Carles Cardó, un altre insigne exiliat.

D'altres poetes - Pere Quart, Agustí Bartra, Joan Sales, Domènec

Perramon, J. Carner-Ribalta, J. M. Prous i Vila, Salvador Perarnau, Agustí Cabruja, Pere Mas i Perera - han continuat a l'exili llurs exercicis lírics fidelis cadascú a llur tòmica individual. La superació de Bartra ja ha estat assenyalada. El volum "Viatge d'un moribund", de Joan Sales, tot i l'evident influència rebuda de Màrius Torres, entranyable amic de l'autor, té enormes encerts i amb la seva vibració humana és mereixedor d'una major atenció que la que li ha estat donada. Jaume Terrades, autor del recull "Músiques d'Oboé", mereix també d'ésser tingut en un lloc honorable: la seva veu és original i la frescor dels seus versos innegable. Més interessant però, per llur valor de símbol, és la vocació poètica de dos adolescents, educats a l'exili, Ramon Xirau i Manuel Duran, que a Mèxic han escrit i publicat llurs primers versos en català i són ja avui una autèntica esperança per a la nostra poesia.

A França es revelava també més d'una vocació de novell poeta. Però aquestes, en general, afectaven escriptors ja coneguts en altres gèneres. He anotat el cas exemplar d'A. Rovira i Virgili. Els ~~dos~~ volums publicats fins ara de la poesia de Ferran Canyameras (Terrassa, 1898), demostren que no per tardana la seva musa té menys espontaneïtat, ~~menys~~ frescor, ~~menys~~ comuni d'als secrets del vers i de les riqueses de la rima. Deixem per al darrer lloc una altra revelació: la de Mercè Rodoreda, ben coneiguda com a novel·lista i que, amb els seus sonets perfectes, que li han valgut tres anys seguits la Flor Natural en els Jocs Florals de la Llengua Catalana s'ha situat entre els primers dels nostres poetes lírics. ¿Qui podria dir que no dévem a l'exili, a les seves angoixes i als seus esquinçaments aquesta nova i punyent veu de poetessa que canta amb paraules clares i amb versos perfectes, de gran rigor intel·lectual, els mites d'antany i els neguits d'avui?

20.

De 1833 a 1953... Heus'ací cent vint anys de poesia catalana que reflecteix, en la seva evolució, des d'aquella infantesa que era una renaixença, el curs ascendent seguit per la llengua i la literatura catalanes - una ascensió massa forta, massa completa perquè pugui ésser considerada com a abolible. L'alta qualitat d'alguns dels poetes que caracteritzen aquests cent vint anys permet de posar-los entre els noms més brillants

de les nostres lletres de tots els temps. Cent vint anys, que veien trençada - interrompuda només, avui tothom ho reconeix - per la nostra gran tragèdia; que la veuen truncada, sobretot, pel silenci forçat de la postguerra. Són uns llargs anys que els poetes que han romàs a la Pàtria no poden publicar res: a tot estirar, llurs veus troben l'acolliment simpàtic dels reduïts cenacles - "una mena o altra de catacumba", com els qualifica, amb encert expressiu, Josep Carner (1). - Per altra banda, els escriptors catalans, que continuen tossudament a escriure en la nostra llengua i, problemàticament, publiquen llurs obres, no poden tenir cap ressò a l'interior del país: llur tasca hi és, pràcticament, ignorada. Les dramàtiques característiques dels anys immediats a la guerra, tot just atenuades per la represa d'edicions en catalàs a partir de 1947, pesen molt damunt l'evolució de la nostra lírica. I, tanmateix, el conjunt d'aquests cent-vint anys que han passat d'ençà de la publicació de les Trobes de l'Ariau palesen la fecunditat, la riquesa insigne del nostre esperit.

Deu ser de 1925, si fa no fa, la dita que assegurava que Catalunya era terra de poetes i de pinors. Un quart de segle més tard, l'affirmació sembla encara vàlida. D'uns i altres teníem i tenim, efectivament, il·lustres vocacions. El llenguatge pictòric s'ha transformat enormement en els darrers cinquanta anys i ha esdevingut més expressiu, més patètic, més subjectiu, en assimilar la lliçó de l'impressionisme, del fauvisme i del cubisme, de Gauguin i de Van Gogh. En certa manera, tant el cubisme com el surrealisme tenen origens catalans - Picasso és més barceloní que català i és formà als "Quatre Gats" i al "Taller Guayaba"; Dalí i Miró són ben nostres de naixença i de formació. Però malgrat aquests noms universalment coneguts, les ~~natives~~ noves escoles no han fet mai gaire forrolla a Catalunya. Els nostres pintors no volen deixar lliures les ales a la imaginació, no volen alliberar els instints ni llançar-se a la pura abstracció ni a les arbitrarietats de l'art "no figuratiu". Nonell i Mir són encara els més moderns dels pintors catalans; Xavier Nogués i "Apa" els més imaginatius dels nostres dibuixants-il·lustradors. El més jove dels mestres catalans de categoria mundial, Antoni Clavé, reuneix en la seva

(1) "Miscel·lània Verdaguer", a REVISTA DE CATALUNYA, nº 103-París, 1947.

pintura realisme i imaginació, barroquisme i classicisme. I hom pressent que, en el fons de tot dels subconscients de la dotzena de joves que conreen "l'art nou" hi ha, al costat del desig natural d'épater le bourgeois, un inconfessat i noble afany d'arribar un dia a pintar com Nonell o a il·lustrar com Nogués.

Paral·lelament, l'aplicació al nostre llenguatge líric d'aquestes disciplines modernes - o d'aquesta supressió de tota disciplina - vingudes de París, i que han donat en la poesia francesa els noms il·lustres de Guillaume Apollinaire, Paul Eluard, René Char o André Breton, no han tingut tampoc gaire durada. Salvat-Papasseit era, un moment, el nostre Apollinaire; J. V. Foix el nostre Breton. Ja hem vist, tanmateix, les diferències essencials que hi ha entre la inspiració dels nostres dos poetes i la de llurs possibles paràgons francesos. Avui, com fa vint-i-cinc anys, els mestres de la poesia catalana més moderna es diuen Carner, Guerau de Idost, López-Picó i Riba. Verdaguer, amb la commemoració del cinquantenari de la seva mort, ha reformat la seva exemplaritat i Maragall la conserva indefallent.

Però la riquesa de la nostra poesia no es limita a aquestes veus destacades. Tot un cor viril d'inspiracions diverses glossa i transforma els grans temes que elles han exposat. El popularisme de Sagarra, tan saborós, és diferent del de Garcés, més tendre; l'elegància de Manent té una personalitat distinta que la de Clementina Arderiu; la pompa descriptiva de l'Esclasiens no pot comparar-se amb la dels poetes mallorquins; el medievalisme d'Almela i Vives i el de Salvador Espriu difereixen en el toc en els resultats. Un Pere Quart és irònic i amarg; un Joan Teixidor, greu i reflexiu; un Bertran i Oriola ortodox i un Mèrius Torres panteista; Agustí Bartra eixampla els seus pulmons per a un cant líric de gran volada i Mercè Rodoreda depura en el rigor constructiu dels seus sonets unes imatges trémules de sensibilitat... I un esplet brillant de joves poetes afinen llur tonada...

Catalunya és, encara, terra de poetes. Inscrivim amb orgull en acabar aquest treball una tal afirmació, impossada pel més succint inventari de noms i d'obres. Però la contrapartida d'aquest balanç actual és també obvia. Joan Bta. Torelló, en l'estudi ja citat, acabava la seva ressenya

del moviment poètic català modern amb aquests mots, que traduïm, i que són justíssims: "El conjunt, doncs, pot ésser apreciat com a obra de minories; destil·lada, cerebral, exacta de motilles i de motllures, transcendental i vitalista. I així topem amb el mal fet actual de la llengua catalana. Aquesta llengua, que un temps fou la primera vulgar en la qual hom escriví, i que "era stata un strumento perfetto nelle mani de Ramon Llull, de Mallorca e d'Arnau de Vilanova, i due enciclopediste dell'opera dei quali posse a un certo punto polarizzarsi tutta la cultura occidentale del XIII secolo" (1), avui s'ha refugiat en la llengua ~~catalana~~ literària i, a dintre d'aquesta, en la poesia. Però aquesta poesia, que va recrear-la, en altres temps, ara està amenaçant-la amb el seu hermetisme. Llengua hermètica, sobretot perquè el poble no estudia la seva llengua, la parla per naturalesa, perquè Déu ho vol... - per a una poesia hermètica - signe del segle literari en què vivim - que no troba eco al carrer. Llengua i poesia d'especialistes en una terra que no pot permetre's aquests luxes per sofrir constantment la invasió de la llengua castellana, que és una llengua expansiva precisament per la seva prodigalitat barroca, contràriament, per exemple, a l'anglès, que ho és pel seu vocabulari estricte. Així la llengua ~~catalana~~ pot permetre's el luxe d'una poesia de minories. Però no el català, que es debat entre la seva vida en l'actualitat literària i la seva vida en el carrer, completament escindides."

Heus'ací el perill, el greu perill que sotja la poesia catalana i, per extensió, tota la nostra literatura. Perill que pot arribar a què, obligada per la pressió externa a ésser definitivament una poesia per a minories, un esplai de mandarins, oblidí que més enllà d'aquestes minories hi ha la gran majoria, el poble sencer, el qual pot acollir un dia - i ho acollirà, com féu amb Verdaguer, amb Guimerà, amb Maragall, si sorgeix un gran poeta - les seves produccions més elevades.

Hi ha una prova, la prova de la recitació, que és encara el "test" elemental de les possibilitats de popularitat d'una poesia. Entre la sèrnia lírica catalana, són ben escassos els poemes que permeten aquesta prova. Es una poesia per a ésser llegida, rellegida, meditada i descoberta - qui sap sinel seu missatge arribarà a penetrar un dia la massa?

(1) GIARDINI, Cesare - Antologia di poeti catalani contemporanei.

Per això és més meritòria la tasca dels Jocs Florals. Dels de l'exili, per llur valor sentimental, d'unió, d'affirmació i de propaganda de Catalunya i com a símbol de supervivència del nostre idioma per damunt de les prohibicions. Però també dels de dintre del país, que sovint són un simple número de Festa Major, amb doloroses servituds i abstencions imposades, però que permeten a uns quants poetes catalans de posar-se en contacte amb un públic profà i, per tant, d'adoptar en llur creació artística una actitud que no pot mai ésser hermètica, ans oberta i ~~escrida~~ cordial. Per això són també meritoris els esforços dels autors catalans que cerquen, a través del teatre, un contacte amb el públic fidel al nostre idioma - un públic que podria distreure's o desapareixer si hom l'abandonava a l'escena forastera o als comerciants d'àl xaronisme modern. Josep M. de Sagarra, amb el seu teatre en vers; Ferran Soldevila, més recentment, són dos exemples d'aquesta actitud, que no suposa cap afebliment de l'exigència literària.

Però, per damunt de tendències i d'escoles, forta en la seva originalitat i en la seva vitalitat a prova de persecucions i d'exclusives, la poesia catalana segueix vivint. I la prova d'aquesta supervivència és el fervor renovat dels joves poetes que cada any sorgeixen per a prendre de les mans de llurs pares la torxa de la continuïtat. De vegades són impacients, qui sap si injustos amb llurs predecessors - però no és pas culpa d'ells si ningú no els ha ensenyat a coneixer i a estimar l'esforç de les generacions que ~~ixen~~ els han precedit. La poesia catalana viu, i això vol dir que Catalunya també viurà. ¿No és la poesia l'expressió més autèntica de l'esperit d'un poble? ¿I no foren precisament uns versos, l'"Oda a la Pàtria", fa cent-vint anys, la fita inicial del nostre retrobament com a catalans?